

VITTEPRAETJE

Het kwartaalblad van
Oudheidkundige Vereniging

Herderewich

Anno 2011

ISSN 1386-1494

15e jaargang, nr.

2

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging HERDEREWICH

Postbus 210.....3840 AE Harderwijk

E-mail: redactie@herderewich.nl Internet: www.herderewich.nl

banknummer ING P3036192

Met in dit nummer:

Visserijberichten (4)	2
Tabaksfabriek ' De Olifant '	8
Uit het dagboek van C.A.Th. Vogel (slot)	14
Over lust en (over)last	22
Harderwikers en/of Hierders (45)	26
Het ontstaan en verloop van de eendenhouderij (1)	38
De Willem George Frederikkazerne	46

Visserijberichten (4)

K. Chr. Uittien

Een product van de voormalige werkgroep "Visserij" die bestond uit wijlen de heren Geerling Petersen, Henk Schiffmacher, Rinus Herzog en Jan Brands. Zij verzamelden alle visserijberichten uit de kranten van 1846 tot 1969.

Aflevering 4, 1859 t/m 1863

1859

Over het hele jaar verspreid komen advertenties voor van de nieuwe Schroefstoombootmaatschappij.

1 januari 1859 (jaaroverzicht 1858)

Wat Harderwijk in het bijzonder betreft: de visserij bloeide; althans de ansjovisvangst gaf aan zeer velen in de afgelopen zomer ruimschoots brood. Een geregelde stoombootvaart op Amsterdam kwam tot stand. Wel dreigde die op te houden, doch door de vereniging van vele burgers bleef zij in stand.

23 april 1859 Enkhuizen

Men verneemt thans, dat in de jongste storm van vrijdag een Marker botter met man en muis is vergaan.

30 april 1859

Advertentie waarin J. de Bruijn, thans beurtschipper van Amsterdam op Enkhuizen, afscheid neemt van Harderwijk.

11 juni 1859

Op de 8e juni 1859 is uit een visschuit in de Zuiderzee tegenover de Kamper Nieuwstad overboord gevallen en verdrongen een jongeling uit de Gemeente Elburg, oud 15 jaar, welk lijk de 19e daaraanvolgend, is opgevisst en in de haven van Elburg aangebracht.

20 augustus 1859

Maandagavond kwam hier de tijding, dat de stoomboot "De Stad Harderwijk" een ongeluk had bekomen, zodat het schip bij Muiderberg op het z.g. Zilverplaatje op verzoek van de kapitein door de Amersfoortse stoomboot was vastgezet en de passagiers herwaarts gebracht.

De storm sloeg de volgende dag, niettegenstaande de equipage het schip geen ogenblik behoefde te verlaten, de hut op het dek en het kompas van boord. Commissarissen gaven last het schip naar het dok in Amsterdam te brengen en door de ervaren heren van Vlissingen het gebrokene te doen herstellen.

18 augustus 1860

De Heren Brevet en Claeijs hebben dezer dagen de kusten bij onze stad opgenomen om de plannen voor een haven te beramen.

18 augustus 1860

De Minister van Financiën heeft omtrent de vrijdom van de zoutaccijns bij het kaken van haring door vissers op de Zuiderzee, aan het College voor de zeevisserijen de volgende bepalingen medegedeeld:

Z.E. zal de bestaande voorschriften wijzigen en de bezwaren opruimen. Alvorens over te gaan tot een algemene regeling zullen nog enige proeven moeten worden genomen en daarom, naar gelang van omstandigheden, bij iedere vergunning maatregelen van voorzorg tegen misbruik worden voorgeschreven. De vissers, die tot het kaken van haring op de Zuiderzee wenschen over te gaan, kunnen zich dus intijds tot het bekomen van het genot van vrijdom van de zoutaccijns onder andere dan de voorlopig gemaakte voorwaarden, tot de Minister wenden, doch alsdan met duidelijke opgaaf:

1. van de schepen, welke zij daartoe wenschen te gebruiken,
2. van de haven waar die schepen zullen uitzeilen en binnenkomen,
3. van de hoeveelheid en soort zout, hetwelk zij verlangen aan boord te nemen,
4. of de haring op zee geheel wordt bewerkt en dadelijk in gewone hele tonnen ingelegd, danwel op zee slechts een voorloopige inzouting plaats heeft en het inleggen in tonnen nader aan de wal geschiedt,
5. in dit laatste geval, hoeveel zout men tot het voorlopig inzouten per ton haring nagenoeg zal verbruiken.

1 september 1860

Er zijn dit jaar van hier 4554 ankers ansjovis uitgevoerd.

13 juli 1861 Overveluwsche Nieuwstijdingen

Kort na de afvaart van de Stoomboot De Stad Harderwijk van Amsterdam op 12 Juli had een droevig ongeluk plaats. De stuurman B. Last, een braaf en oppassend man, had bij het vastmaken van enig touwwerk het ongeluk overboord te vallen; ofschoon hem terstond een reddingboei werd toegeworpen en alle pogingen ter redding werden aangewend, zonk hij in de diepte weg en moest hij zijn nog jeugdig leven eindigen. Hij laat een diep bedroefde weduwe na, terwijl de directie in hem een bekwaam en ervaren stuurman verliest.

25 januari 1862

In de Arnhemse Courant van heden komt een bericht uit deze gemeente voor, dat er, ofschoon de plannen voor de haven zijn goedgekeurd, vooreerst geen vooruitzicht op de daarstelling bestaat. Vanwaar dit besluit komt is ons onbekend. Wat de denkbeelden der eerlang optredende Hooge Regeering zullen zijn, is niet te zeggen; maar wel dat de aftredende met de plannen was ingenomen en tot nu toe alle mogelijke verzekering van hulp gegeven werd. Waar er evenwel sprake is van hoge subsidiën als voor het bedoelde werk moet er geduld geoeffend worden.

21 maart 1862.

In de vroege morgen van heden eiste de zee een offer, naardien een visser bij het uizetten zijner netten overboord viel en verdronk. Hij laat een vrouw en drie kinderen na. (Uit archief-onderzoek blijkt dit Goossen Goossensen, 42 jaar oud, uit de Oosterwijck te zijn).

Harderwijk had nog geen haven, schepen legden aan, aan een strekdam in zee

20 december 1862

De storm, die sedert gisteren in zee woedt, duurt tot op dit ogenblik voort. Het zeewater heeft hedenmorgen een hoogte bereikt als zelden plaats heeft. Voor ongelukken en rampen is men tot op dit ogenblik gelukkig verschoond gebleven. Alleen is de zogenaamde Kamper Beurtman, een ijzeren schip hetwelk toebehoort aan de Directie der Rijn- en IJsselstoomboot Mij. te Kampen, en dat gedurende de winter in plaats van de stoomboot dienst doet tussen Kampen en Amsterdam, aan westen dezer stad op strand gedreven. Behalve het verlies van twee ankers, heeft het schip gelukkig geen schade geleden.

3 januari 1863 Overveluwsch nieuws
Hoog water te Elburg, Oldebroek en Nijkerk. Schade o.a. aan dijken en havenhoofden.

24 januari 1863 Overveluwsch nieuws
Hoog water en overstroming op 19, 20 en 21 januari.

31 januari 1863
Doornspijk vrijwel geheel geruineerd, 58 huizen geheel of gedeeltelijk vernield.

31 januari 1863
Watersnood. Poging de nood te lenigen.

14 februari 1863
Uitgave van 6 kerkredenen door C.C. Callenbach, predikant te Elburg, ten behoeve van de noodlijdenden door de Watersnood te Elburg, Doornspijk en Oosterwolde.

4 juli 1863 Overveluwsch nieuws
Elburg. Met genoegen vernamen wij, dat door het Bestuur der gemeente Doornspijk aan onderscheidene schippers in deze gemeente met name: Gerrit Bokhorst, Meindert Boerendans, Hendrik Jan van der Kamp, Lambertus Ruijs, Hendrik de Vries Fzn, Albert van den Berg, Marten van den Berg en Jacob van Zomeren, loffelijke getuigschriften, vergezeld van een geschenk zijn uitgereikt, wegens hun verleende belangeloze hulp aan de ingezetenen dier gemeente bij de jongste overstromingen.

26 september 1863 Elburg
Zoontje van 7 jaar van schipper Vaartjes van Steenwijkerwold, liggend met lading hooi in de buitenhaven te water. Zijn zusje riep om hulp. Vader mocht het bijna verdrongen kind redden.

3 oktober 1863 Overveluwsch nieuws
In de vergadering van de Kamer van Koophandel en Fabrieken alhier is mededeling gedaan van een brief van het College der Zeevisserijen, dat de Minister van Binnenlandse Zaken, alvorens te beslissen over invoering van verbod van het gebruik der wonderkuil wil weten: welke schade daardoor aan sommige visserijen zou worden toegebracht en of het mogelijk is zo'n verbodsbepaling behoorlijk te handhaven.

16 januari 1864
Men verzocht ons te willen mededelen, dat de commissie uit het Departement Harderwijk der Maatschappij "Tot Nut van het Algemeen", belast met het daarstellen en de regeling der volksvermaken, besloten

Een eigen magazine, boek, krant of jubileumuitgave?

PRESS BAKER maakt het geheel naar wens.
Voor een vrijblijvend gesprek, bel **06-23150044**
of mail naar **TheoBakker@pressbaker.nl**

Hazelaarlaan 9, 3843 JT Harderwijk
Ook voor uw communicatie, PR, advies, tekst,
actieve fotografie en al uw drukwerk

Kijk ook eens op www.pressbaker.nl

Kent u de geheimen van Internet? *OGB Design wel!*

OGB Design maakt websites met een perfecte koppeling tussen techniek en creativiteit. Op beide onderdelen levert OGB Design uitstekende prestaties. OGB Design biedt de ondersteuning die u nodig heeft en waar u om vraagt.

OGB Design

Meerkoetmeen 42
3844 XR Harderwijk
T: (0341) 433 444
F: (0341) 433 555
E: ogb@ogb-design.nl

*Creative
Webdesign*

Kijk ook eens op www.ogb-design.nl

heeft Maandag a.s. des middags te 12 uur een algemene wedstrijd op de schaatsen op de Zuiderzee te doen houden. De prijzen zullen bestaan in verschillende levenswaren. Naar wij verder vernemen zal dit wintervermaak door muziek opgeluisterd worden. Een lijst ter intekening, ter goedmaking der kosten circuleert bij de ingezetenen.

23 januari 1864

De wedstrijd op schaatsen, uitgeschreven door de commissie voor de volksvermakelijkheden en waarvan wij melding maakten in ons vorige nummer, is maandag j.l. niet kunnen gehouden worden uit hoofde het geringe aantal deelnemers, 't welk zich voor die wedstrijd had aangegeven. Voorlopig is dit volksvermaak tot nader order uitgesteld.

6 februari 1864 Overveluwsche Nieuwstijdingen

De ansjovisvisserij viel dit jaar weliswaar tegen, doch de haringvisserij was daarentegen zo veel beter. Voor de visserij was alzo dit jaar niet ongunstig.

28 mei 1864 Raadsvergadering

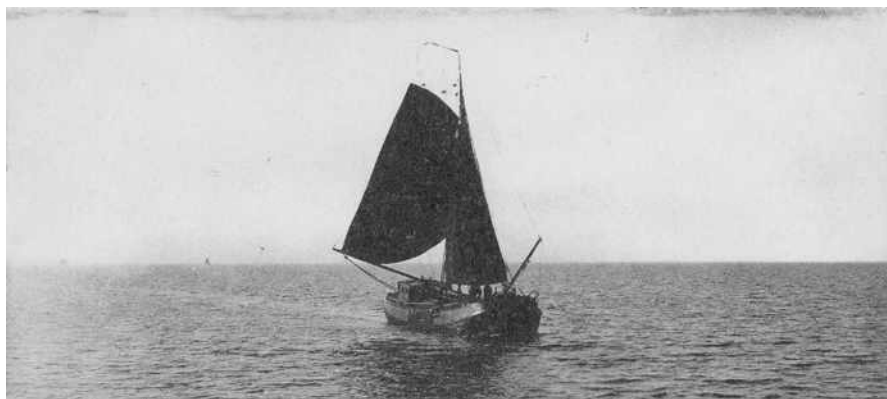
Punt 5: Een adres van de beurtschippers Zeger Karssen en Peter Geurtsen om een jaarlijks subsidie van f. 400.- ieder. Dit verzoek wordt van de hand gewezen.

Punt 6: Bij monde van den heer Van der Boon Mesch, brengt de commissie rapport uit betreffende het adres der Stoombootmaatschappij omtrent een jaarlijks subsidie van f. 400.-, na deliberatie wordt besloten afwijzend op dit verzoek te beschikken.

23 september 1864 Raadsvergadering

Commissaris der Harderwijker Schroefstoombootmaatschappij

G. Heimensen Visser en Albert Jansen, schipper; Hendrik Jan Foppen, visser en Mr.A.W.Hoeth, secretaris der gemeente en der Kamer van Koophandel en Fabrieken als secretaris.

Tabaksfabriek 'De Olifant'

door N.C.R. de Jong

Op 5 en 6 april 1824 beviel Zwenne Dijk, echtgenote van Beerent Goosen van een tweeling. Een meisje, geboren op 5 april 's middags om 12 uur en een jongen op 6 april 's morgens om 3 uur. Zij werden op 25 april door ds. G. Lamers in de Grote Kerk gedoopt met de voornamen Everdina Gezina en Hendrik Goossen. Hun vader was visser van beroep. Hun moeder was afkomstig uit Veldhuizen (Bentheim). Het gezin woonde op de Vischmarkt, nu nummer 10. Op 20-jarige leeftijd startte Hendrik in de voormalige viswinkel van Wouter Bruinink aan de Kleine Marktstraat, tegenwoordig nr. 11, een tabakswinkel. De zaak kreeg de naam 'De Olifant'.

De gemeente Harderwijk bestond toen uit 5.410 inwoners, t.w. 4.382 in Harderwijk, 957 in Hierden en 71 in Tonsel. In 1844 werden 33 huwelijken gesloten, er overleden 120 personen en 152 werden er geboren. Er vertrokken 18 inwoners naar elders en 34 personen werden welkom geheten. Totaal waren er 744 woningen. Wel 686 inwoners kregen alimentatie van de diaconie en armbesturen. Harderwijk was toen gezien de cijfers -176 paarden, 840 runderen, 550 schapen- een agrarische stad. In de stad waren 202 rijtuig en karren. De vloot bestond uit 80 zeilschepen, waarbij de kleine schepen inbegrepen waren. Ondanks het

kleine inwonersaantal verliep de verkoop van tabakswaren naar wens. In het begin waren hoofdzakelijk Harderwijker vissers klant bij Goosen, later ook vissers van buiten de stad. Tien jaar na de oprichting kocht Hendrik van Margaretha Johanna de Ruelles een groot pand aan de Wolleweeverstraat, nu nummer 10/12. Volgens het kadaster werd het pand in 1892 gesloopt en door nieuwbouw vervangen (zie afbeelding pagina 11).

De Wolleweeverstraat in Harderwijk

Door de enquête van de Gezondheidscommissie in 1907 krijgen we een indruk hoe het pand er toen heeft uitgezien. Het was opgedeeld in een woning en een woning met winkel. De woning, Wolleweverstraat 12, had zeven vertrekken, nl. twee woonkamers, een keuken en vier slaapkamers. De woning met winkel, Wolleweverstraat 12a, bestond uit vijf vertrekken, nl. een woonkamer, drie slaapkamers en de winkel. Omdat alle handelingen in de tabaksindustrie nog met de hand gingen, moest Hendrik hard werken om het hoofd boven water te houden. Langzamerhand ging de tabakszaak op de nieuwe locatie vooruit. 'De Olifant' raakte in Harderwijk en omgeving goed bekend.

Zinken tabakstrechter van De Olifant

Op 2 april 1856 trouwde Hendrik met de 17-jarige Anna Visch. Zij was een dochter van Geerling Visch, mandenmaker van beroep en Johanna Reijnders. Een jaar later werd thuis in de Wolleweverstraat hun eerste kind Berend geboren. In totaal zou het gezin Goosen uit zeven kinderen bestaan. Vanaf 1863 tot 1868 betaalde vader Hendrik schoolgeld voor Berend, zodat hij naar

de Burgerschool aan het Kerkplein kon gaan.

In die dagen vertrokken herhaaldelijk transporten kolonialen naar de Oost. De reis was lang, want vóór 1870 voer men nog met zeilschepen om de Kaap de Goede Hoop. De soldaten kregen voor die reis 5 pond rook- en 4 pond pruimtabak per man. Goosen leverde het eerste jaar 20.000 pond rooktabak en 16.000 pond pruimtabak aan het Koloniaal Werfdepot voor de vertrekkende soldaten. De prijs van de rooktabak was toen 60 cent en die van pruimtabak 40 cent per pond. Door de opening van het Suezkanaal in 1869 en het varen met stoomschepen werd de reisduur naar de Oost aanzienlijk korter. De gemiddelde duur werd van 100 dagen teruggebracht naar 45. De levering van tabak werd daarom drastisch verminderd. De vertrekkende soldaat kreeg nu 3 pond rook- en 2 pond pruimtabak. In het maatschappelijk leven vervulde Hendrik Goosen verscheidene functies. Hij was onder andere 16 jaar lang gemeenteraadslid, regent van het Oude Mannen-, Vrouwen- en Kinderhuis (1886-1895), kerkvoogd van de Nederlands Hervormde Kerk en bestuurder van de werkverschaffing. De verdere vooruitgang van de tabakszaak is mede aan zoon Berend te danken. Hij reisde de winkels af om zijn tabaksartikelen te verkopen. Hij nam in 1886 de zaak van zijn vader over. Berend Goosen trouwde op 6 november 1884 met Aaltjen de Vroom. Zij was de dochter van Pieter de Vroom, van beroep bakker en Neeltje van der Velden.

Op 26 januari 1893 werd hun eerste zoon Geerling geboren. Het gezin zou uit vier kinderen bestaan.

De Olifant bleef zich ontwikkelen. In juni 1890 startte Berend met de verkoop van koffie die gebrand werd in een gaskoffiebrander volgens het systeem Henneman. Volgens Goosen werd de geur aanmerkelijk verhoogd en bleef de smaak gewaarborgd. De machine brandde de bonen door ze aanhoudend door de gasvlam te werpen. Daardoor verbrandde al het stof en vuil in de vlam. Deze gingen als vonkjes naar boven of verzamelden zich in een bak, die zich onder de geperforeerde cilinder met de

koffie bevond. De cilinder deed dienst als een soort zeef. Ook voor de burens van Goosen was de machine een verbetering. De ondraaglijke lucht van het branden van koffie was nagenoeg verdwenen. Deze koffie kostte 77,5 cent per 1/2 kilo. Bij afname van 2 1/2 kilo werd de prijs 75 cent per 1/2 kilo. Verzending buiten Harderwijk werd verzorgd in blikken bussen ter grootte van 4 kilo. Tevens verkocht 'De Olifant' Parakan Salak thee, afkomstig van West Java.

WIE
heerlijke geurige KOFFIE

wil drinken, neme proef van de KOFFIE, gebrand volgens het nieuwste systeem door den

GASKOFFIEBRANDER
(systeem **HENNEMAN**,)

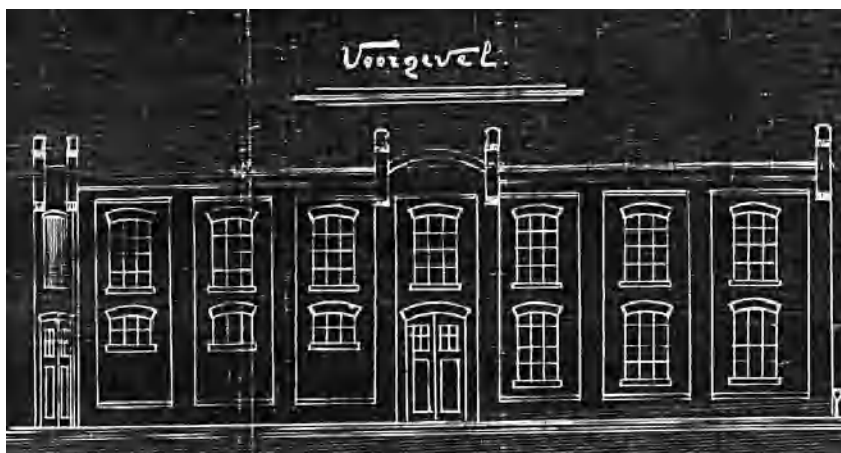
welke branding eene aanmerkelijke verhoging van **geur** en **smaak** waarborgt. Verkrijgbaar in prima kwaliteit: per 1/2 kilo à 77½ cent bij 2½ kilo à 75 cent per 1/2 kilo.

Naar buiten de stad verpakt in blikken bussen, (inhoudende 8 halve kilo's franco per post, tegen toezending van postwissel à f8.60.

B. GOOSENS.
Harderwijk.

Mede door de machinale bewerking nam de firma in betekenis toe. In 1866 had vader Hendrik al het pand Luttekepoortstraat 10 van Hendrikus Kornelis Roosen aangekocht. Berend vraagt in 1916 een hinderwetvergunning aan om in dit pand een tabaksfabriek en koffiebranderij op te richten. De vergunning wordt door Burgemeester en Wethouders op 20 september verleend.

Hij start met een gasmotor van 5 pk, die hoofdzakelijk gebruikt wordt om de tabakssnijmachine, de droogtrommel en de koffiebrander aan te drijven. Door de Eerste Wereldoorlog ontstonden er andere behoeften ten aanzien van het roken. De Belgische geïnterneerden hadden andere wensen dan de Hollanders. De sigaret maakte zijn grote opgang.

Evenals zijn vader vervulde Berend verscheidene functies in het maatschappelijke leven. Hij was lid van de Kamer van Koophandel van 13 februari 1907 tot 1 januari 1917, waarvan ondervoorzitter van 1908 tot 1915 en voorzitter van 1915 tot 1917. Met A.J. Wuestman richtte hij in 1903 de Veluwe Pers te Harderwijk op. Jarenlang was hij voorman van de Anti-Revolutionaire Partij afd. Harderwijk, als raadslid en wethouder. In 1908 bekleedde hij de volgende functies: voorzitter van de Bond van Neringdoenden en Werkgevers "Steunt Elkander", secretaris van de Christelijke Patroonsvereniging Boaz, afd. Harderwijk en bestuurslid van de Oranjevereniging. Van 1892 tot 1926 was hij penningmeester van de Vereniging voor Christelijk Onderwijs. Ook was hij bestuurslid van de Stichting 's Heerenloo. Op 26 maart 1935 kreeg de 78-jarige Berend Goosen in het bijzijn van zijn kinderen en hun echtgenoten in de raadzaal door burgemeester De Jong Saakes de gouden medaille van de stad Harderwijk opgespeld.

De gemeenteraad had in zijn vergadering van 31 januari 1935 besloten de medaille toe te kennen omdat de heer Goosen 25 jaar ambtenaar van de Burgerlijke Stand was geweest; 700 paren waren door hem in de echt verbonden. Berend overleed op 30 augustus 1951. Berend was al in 1917 in de zaak opgevolgd door zijn oudste zoon Geerling Goosen. Geerling was op 8 november 1917 te Smilde getrouwd met Catharina Hendrika de Jonge.

Hij moderniseert de fabriek met een elektromotor met een vermogen van 7 1/2 pk. Ook wordt er een reclamebord met lichtkastje aan de gevel van Wolleweverstraat 12 geplaatst. In 1926 breidt hij de tabakskerverij uit met een pakkamer, opslagplaats, kantoortje en een magazijn. In 1934 wordt de winkel totaal verbouwd, naar een ontwerp van aannemer J.W. Bruinink te Harderwijk.

De opening van de vernieuwde winkel en fabriek viel samen met het 90-jarig bestaan van de zaak. In de winkel prijken de portretten van Hendrik Goosens Goosen, Berend Goosen en Jacob Willemsen. De laatste was al bij Hendrik en Berend werkzaam geweest. Op het moment van de opening was hij de rechterhand van de jonge baas Geerling Goosen. De zoon van Jacob Willemsen fungeerde toen in het bedrijf als chef. Daar de firma Goosen meer grossier dan winkelier was geworden, werd aan de eigenlijke winkelruimte niet de grootste prioriteit gegeven. Wel waren in de winkel ruime etalagekasten geplaatst, waarin enige mooie oude snuifpotten waren te bewonderen. Naast de ingang aan de Wolleweverstraat was de ruimte benut voor een etalage. In 1949 werd de fabriek uitgebreid met twee elektromotoren, gezamenlijk met een capaciteit van 5 pk. Ze werden ingezet voor het versnijden en inpakken van tabak. Op 14 september 1950 overleed Geerling Goosen. Op de begraafplaats herdacht P. Jansen namens het personeel zijn patroon als een humaan chef en goed zakenman.

In 1953 werd 'De Olifant' overgenomen door de firma W. Franzen en Zoon te Kampen, die op haar beurt opging in de sigarenfabriek 'De Olifant' te Kampen.

Links een kadastrale kaart van het centrum van Harderwijk, met daarin de plattegrond van tabakfabriek 'De Olifant'. De totale oppervlakte van dit industriële complex bedroeg maar liefst 1740 m². (kaartje K. Chr. Uittien)

Redactie: De leden van de familie komen zowel onder de naam Goosen als Goosens voor, en heten vanaf het begin van de 20ste eeuw Goosens.

Herderewich kiest nieuwe voorzitter

Leden van Oudheidkundige Vereniging Herderewich verkozen tijdens de afgelopen ledenvergadering een nieuwe voorzitter. Wietse Goedhart neemt de voorzittershamer over van Jeroen de Jong, die de functie van secretaris zal gaan vervullen. Wietse is niet alleen het jongste bestuurslid, hij is ook de jongste voorzitter van Herderewich ooit. Wietse is nog niet zolang lid van Herderewich maar in de korte tijd dat hij er is heeft hij al veel werk verzet. Als makelaar in onroerend goed bij Midden Nederland Makelaars kent hij Harderwijk goed en is hij al flink verknocht geraakt aan deze stad.

Ook door zijn hobby, het verzamelen van ansichtkaarten van Harderwijk, weet hij veel van de historie en wil hij zich inzetten voor een actieve vereniging. 'Door voorzitter te worden van Herderewich kan ik veel te weten komen over deze stad en kan ik me inzetten voor behoud van historie en cultureel erfgoed' zegt Wietse als hem gevraagd wordt naar zijn ambities. 'Bovendien willen we de vereniging verjongen, dus mijn leeftijd is wat dat betreft geen bezwaar. We willen een actieve vereniging zijn waar veel onderzoek wordt gedaan en die veel kan organiseren en publiceren' zegt Wietse. 'Harderwijk is een historische goudmijn, overal *proef* je de geschiedenis. Bovendien is die geschiedenis heel gevarieerd, van Gelderse Academie tot Harderwijk als visserijstad, en is het erg boeiend daarmee bezig te zijn. Als voorzitter kan ik terugvallen op een bestuur en een aantal actieve vrijwilligers, dus ik hoef het niet alleen te doen. Wel zoeken we, om de vele activiteiten te kunnen blijven uitvoeren nog naar een aantal jongere bestuursleden. Vele handen maken licht werk, en als er jongeren zijn met interesse voor de historie van onze boeiende stad hoop ik dat ze zich zullen melden.'

Uit het dagboek van C.A.Th. Vogel (7 en slot)

K.Chr. Uittien

Door bemiddeling van ons lid, de heer B. Rugers, is Herderewich in het bezit gekomen van de handgeschreven herinneringen van oud-kolonel en commandant van het 6e Regiment Infanterie C.A.Th. Vogel (1805-1893). De familie stond ons toe de delen die betrekking hebben op Harderwijk in ons kwartaalblad te publiceren. Het origineel ligt opgeslagen in het depot van het Gemeentearchief.

Du meine Seele, du mein Herz!
Du meine Wonn, o du mein Schmerz
Du meine Welt, in der ich lebe,
Mein Himmel du, darein ich schwebe.

Mijne geliefde Louise had in 't jaar 1831 heele donkere dagen doorleefd, zij was nog in zware rouw over 't verlies harer zoo diepbetreurde moeder, en daar brak in Augustus de tiendaagsche veldtocht uit, haar broeder was met de Schutterij uitgerukt. Ik kan gevoelen wat zij in die dagen heeft doorleefd, wat zij duizend angsten uitstond; zoo dikwijls als Daniel en ik gelegenheid hadden haar eenig bericht te zenden, deden wij zulks, meestal maar eenige woorden met potlood geschreven. Louise kende den postdirecteur en had hij de beleefdheid wanneer 's nachts de post aankwam, de brieven geadresseerd aan Mejonkvrouwe de Mol dadelijk mede te geven. Door 't overlijden van mevrouw de Mol was 't grootste bezwaar dat voor ons huwelijk bestond vervallen, daar mijne a.s. schoonmoeder zich steeds tegen ons huwelijk verzet had, zij kon zich niet scheiden van hare geliefde dochter. Na eene lange correspondentie werd ons huwelijk vastgesteld op Maandag 21 November. Onnoodig te zeggen met welk een verlangen ik onzen huwelijksdag tegemoet zag, nog heden ten dage word 21 November dankbaar en met vreugde door mij begroet en beschouw hem als de gelukkigste dag mijn's levens. Eenige dagen voor de voltrekking van ons huwelijk vertrok ik met verlof naar Harderwijk. Den avond voor ons huwelijk was er ter onzer eere een partij bij de familie van Broekhuize. We dronken uit een bokaal, herkomstig van een hunner familieleden vrouwe van de Louwrecht.

Op die bokaal is 't volgende gegraveerd: Dat het ons welga in onze oude dagen. Ons huwelijk werd ingezegend door ds Lamers bij wien ik als officier mijne belijdenis had afgelegd. De heer van Broekhuize was natuurlijk een der getuigen. Daar Louise nog in de rouw was ging onze huwelijksdag met weinig festiviteiten voorbij.

Na verloop van een veertien dagen keerde ik na Zon en Breugel terug, omdat ik dan hier en dan elders in cantonnement was, vond ik beter mijn vrouwtje in Harderwijk achter te laten, ten minste voorloopig. Ik vond die dorpen en kwartieren in Noordbrabant alles behalve aangenaam voor eene dame, zooals ik hier boven zei, ik keerde terug naar mijn cantonnement.

Verscheidene malen ging ik met verlof naar Harderwijk en bracht dan hoogst gelukkige dagen met mijne geliefde Louise door. Indien ik de vermoeijende marschen naga of herdenk die ik op die onbekende, onmetelijke heide zonder gids heb afgelegd, dan ben ik dankbaar voor mijn ijzersterk gestel, want ik was onvermoeibaar.

De correspondentie was in die jaren zoo gebrekkig, de beste gelegenheid was te voet en moest ik uren achter elkaar loopen voor ik op de diligence kon komen. In Mei 1832 werd de majoor Tegelaar overgeplaatst naar Zwolle, ik vergezelde mijn gewezen bataillonskommandant tot Harderwijk, wij deden de reis te paard en stond ik heel onverwacht voor de deur mijner Louise. Toen ik van verlof naar Reuzel terugkeerde, deed mijn vrouwtje me uitgeleide tot Arnhem. Wij waren in de cantonnemen-ten altijd in de nabijheid van de Belgiesche troepen. Op de heide bij Reuzel was bij wijze van grenspaal één dennenboom geplaatst. Gingen we op verkenning uit dan waren we niet ver van elkander verwijderd. Dikwijls hoorden wij [dat] de Belgen ons uitjouwden en uitscholden voor kaaskoppen. Wij bewaarden dan doorgaans een plechtig stilzwijgen maar wezen alleen op ons Metalen kruis dat onze borst versierde, hetgeen hen dan alles behalve aangenaam was. Onze metalen kruisen zijn gegoten van de op de Belgen veroverde kanonnen. Ik ben steeds fier op dat eenvoudige kruis geweest, daar het mij aan de roemvolle dagen der tiendaagsche veldtocht herinnert. Het werd 5 April 1832 aan allen die deelgenomen hadden aan de veldtocht uitgereikt. Tot April 1833 bleef ik in de cantonnemen-ten.

Tot zover de uittreksels uit: "Herinneringen uit het leven van C.A.Th. Vogel." Nazaten van kolonel C.A.Th. Vogel zijn o.a. vader en zoon Albert Vogel, beiden beroemde voordrachtskunstenaars (zie onderstaande advertentie voor een optreden in Harderwijk) en de grande dame van het Nederlands toneel, Ellen Vogel (zie artikel volgende pagina).

Een KNIL soldaat

Actrice Ellen Vogel ontvangt oeuvreprijs

De actrice Ellen Vogel, geboren 26-1-1922, heeft in november 2009 in De Kleine Komedie, in aanwezigheid van onder meer Halina Reijn, Marjon Brandsma en Jeroen Krabbé, de 'Blijvend Applaus Prijs' in ontvangst genomen. De prijs is een waardering voor haar gehele carrière. Zij wordt geroemd om haar opvallende bijdragen aan het Nederlandse theaterleven. Eerder ontvingen onder meer Adèle Bloemendaal en Ramses Shaffy de oeuvreprijs. De jury laat weten dat de beslissing snel genomen was. "Als iemand een Blijvend Applaus Prijs heeft verdiend is het wel ons aller Ellen Vogel. Actrice pur sang, actrice door de eeuwen heen. Een vrouw die ondanks haar hoge leeftijd kans ziet 'bij de tijd' te blijven en ondanks haar staat van dienst nog steeds leergierig is."

Ellen Vogel stond geregeld op de planken, maar maakte ook furore als tv- en filmactrice. In 1961 ontving ze de prestigieuze Theo d'Or voor haar rollen in 'Kasteel in Zweden' en 'Joseph in Egypten'. In 2000 stond Vogel voor het laatst op het toneel, later was ze nog wel in een aantal films te zien. Ze speelde onder meer in 'De tweeling' en was in 2007 nog te zien in de televisiefilm 'De avondboot'. De 'Blijvend Applaus Prijs' bestaat uit een bronzen beeldje van kunstenares Iris Le Rütte en een geldbedrag van vijfduizend euro. De prijs wordt twee-jaarlijks uitgereikt.

Concertzaal Harderwijk.
Vrijdag 19 Januari 1917 des avonds 8 uur
Dramatische Voordrachtkunst
Albert Vogel en Ellen Vareno
1. Amy Ite; 2 Vogel Roodborst; 3. Het minnelooneel
in Matho's tent; 4. Poësie; 5. Jean Marie.
TOEGANG f 1.— en f 0.60. Plantsbespreking op Vrijdag 15
Januari des middags van 12—1 uur.

In 1917 traden Albert Vogel senior en Ellen Buwalda (artiestennaam Vareno), de ouders van Ellen Vogel op in Harderwijk. De bijgaande illustratie toont de advertentie in de Harderwijker Courant. Albert Vogel senior is een kleinzoon van C.A.Th. Vogel.

Voor de genealogisch geïnteresseerden heb ik een kleine genealogie Vogel op Internet gezet. Zie <http://www.uittien.nl/vogel/1-frm2.htm>

Werkgroep Genealogie

Als gevolg van onze oproep in het Vittepraetje heeft de werkgroep Genealogie zich kunnen uitbreiden met een nieuwe "thuiswerker". Mevrouw W.C. Melius heeft zich bereid verklaard om thuis de recognitieboeken te transcriberen. Daartoe wordt door ondergetekende het origineel gefotografeerd omdat het materiaal niet op een kopieermachine mag. De recognitieboeken beginnen in 1453 en lopen door tot in de 19e eeuw. De inschrijvingen betreffen in het algemeen schuldbekentissen bij verkoop, erflatingen en morgengaven. Doordat daarbij vaak familierelaties genoemd worden, is het met enige voorzichtigheid mogelijke genealogische verbanden te leggen en daarbij terug te gaan tot begin 15e eeuw. De genoemde relaties zijn echter niet altijd eenduidig: broeder kan bv. ook zijn halfbroeder. Ze geven echter ook een aardige indruk van zeden en gewoonten in vroegere tijden.

Tevens hebben we een mijlpaal bereikt. Mevrouw S.M. Jacobs-Zuurveld, ook een thuiswerker, heeft haar werk aan inventarisnummer 3 uit het Oud-Rechterlijk Archief van Harderwijk, getiteld "Resolutien en Sententien in cas van gelt-Boeten en Corporele als andere straffen", bestrijkende de periode van 1694 tot en met 1799, voltooid.

Het is een kloek boekwerk geworden van 386 bladzijden, voorzien van een index en een verklarende woordenlijst. Het boek is op de studiezaal van het Gemeentearchief in te zien. Het digitale exemplaar is opgestuurd naar onze webmaster en naar het Streekarchivariaat, die het op het internet zullen plaatsen. Tevens heeft zij het repertoire van notaris De Mol (1830-1865), in totaal 3.694 regels, voltooid.

Elke regel bevat het aktenummer, de datum, de betrokken partijen, de aard en eventuele ligging van de transactie alsmede de prijs. Ook weer een belangrijke bron van informatie die al op de site van het Streekarchivariaat is te raadplegen.

Onze werkgroep bestaat nu uit:

1. Mevr. R. Uittien-Jacobs (voorzitter)
2. Mevr. G. Verwijs-ten Hove
3. Mevr. C.M. Bruinink-Visser
4. Mevr. S.M. Jacobs-Zuurveld
5. Mevr. E. Numan-Bouwmans
6. Mevr. W.C. Melius
7. Dhr. T. Hop
8. Dhr. K.Chr. Uittien

K.Chr. Uittien J.P. Heyelaan 58 NL 3842 CL Harderwijk
www.uittien.nl phone: 0341 - 41 44 31

MULTITOON

VERRASSEND ONGEWOON!

Kringloopartikelen
voor een
betaalbare prijs

inboedelservice:
bezemschoon
opleveren van woning
of kantoor

oppimpen van
meubels naar uw
wensen en ideeën

MULTITOON: DE
WINKEL VOOR
KWALITATIEVE EN
BETROUWBARE
GOEDEREN!

ophalen en
bezorgen van
goederen

Multitoon winkel
Gelreweg 7
3843 AN Harderwijk
0341-274480

Multitoon werkplaats
Gelreweg 4B (ingang
Graaf Ottolaan)
3843 AN Harderwijk
0341-274480

Agenda Oudheidkundige Vereniging Herderewich

- 11 juni Aaltjesdag. Vischpoort van 10.00 tot 14.00 uur open
21 juni Lezing Harderwijker **Stadsmuur in breed verband**
H. Hovenkamp, Catharinakapel, vanaf 19.45 uur
- 20, 21 Internationaal Vuurtorenweekend in de Vischpoort
augustus
- 27 Visserijdag in Harderwijk
augustus Vischpoort geopend en een kraam aan de haven
- 10 Open Monumentendag
september Vischpoort gehele dag open
- 29 Lezing, onderwerp volgt
september Catharinakapel, vanaf 19.45 uur
- 24 Lezing **De geschiedenis van Sint Nicolaas**
november door Frits BooyCatharinakapel, vanaf 19.45 uur
- 8 Vrijwilligersavond in de Vischpoort
december
- 16, 17, 18 Kerstmarkt op de Vischmarkt
december

Lezing **Harderwijker Stadsmuur in breed verband**

De heer Henk Hovenkamp is sinds 2005 als "stadsarchivaris" in Harderwijk aan het werk bij het streekarchivariaat Noordwest-Veluwe. Hij kwam hier eind 2006 wonen en is sindsdien bij verschillende grote projecten betrokken. De recente opgravingen aan de Brugge- en Vijnestraat en aan de Acadmiestraat, het blootleggen van delen van de Lutteke- en van de Smeepoort en de restauraties aan de Stadsmuur, maar ook de waarnemingen bij de plaatsing van vuilcontainers, betreffen alle stukjes van de puzzel die Middeleeuws Harderwijk heet. In combinatie met archiefmateriaal en de bouwhistorische resten is daardoor een beeld te schetsen van Harderwijk in de Middeleeuwen. Henk Hovenkamp zal zich er in deze lezing aan wagen zijn huidige visie, ondersteund door beeldmateriaal, op het Middeleeuwse verleden van Harderwijk te presenteren en uit te leggen. De ontvangst is vanaf 19.45 uur en de lezing begint om 20.15 uur, met een pauze om 21.00 uur. Wie een indruk wil krijgen van het vroegere Harderwijk is van harte welkom in de Catharinakapel. De entree is gratis, zowel voor leden als belangstellenden.

21 juni 2011—19.45 uur — Catharinakapel—gratis toegang

1ste klas School aan de Academiestraat 1933

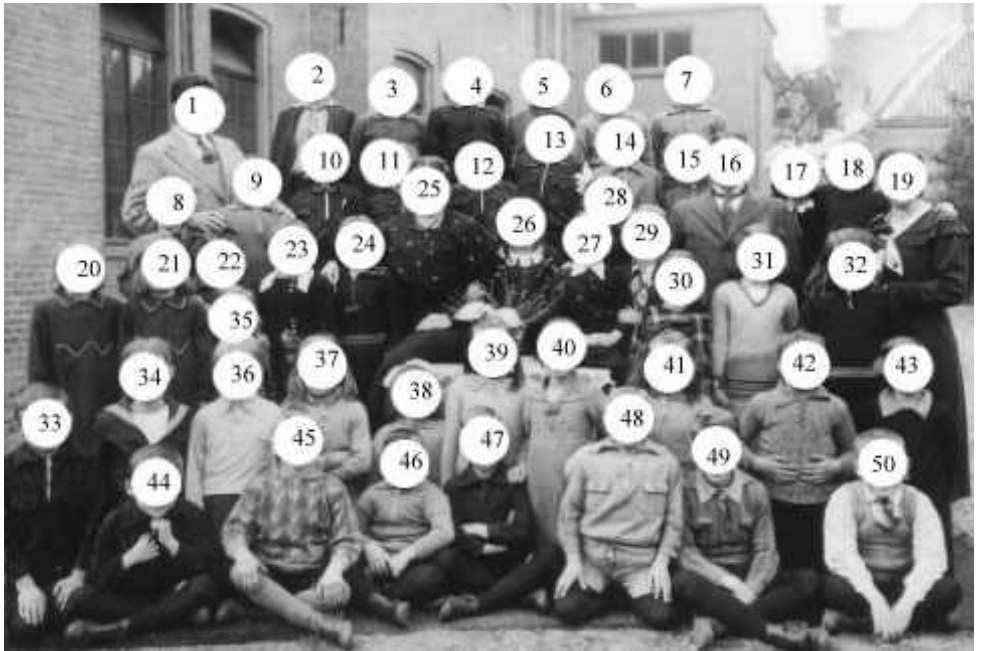
Bijgaande foto toont de 1ste klas van de school aan de Academiestraat in 1933 met meester J. Ruitenbeek en meester J. Kolkert, juffrouw Van Gelderen en juffrouw B.J. Houtkamp. Lang niet alle namen zijn bekend. Wie helpt ons aan de ontbrekende (voor)namen van leerlingen die nu, voor zover nog in leven, de tachtig jaar reeds gepasseerd moeten zijn?

Op de volgende pagina dezelfde foto, genummerd en met, voor zover bekend, de namen. Zoals u ziet ontbreken er nogal wat namen en voornamen. Wie van de oudere Harderwijkers kent deze mensen en weet hun naam? Wilt u zo vriendelijk zijn om dit kenbaar te maken via genealogie@herderwich.nl. Wij kunnen met uw informatie de gegevens completeren.

Over het Vittepraetje :

Zoals u ziet telt de uitgave deze keer 48 pagina's. Door werkzaamheden aan het archief verschijnt Van alles wat Ver-EEUW-igd (49) van mevrouw G. Verwijs-ten Hove deze keer niet. We hopen de serie de volgende keer te hervatten. Daarnaast is de serie over C.A.Th. Vogel afgerond en verschijnt deel 1 van de historie van de eendenhouderijen, geschreven door Gerrit Arends. We wensen u veel leesplezier. Zelf ook eens wat schrijven? Neem eens contact op met de redactie!

1 meester J Kolkert	26 Mechteldje Hut (zus van nr.3)
2 Barend Westerink	27 Geertje Petersen
3 ? Hut	28 ?
4 ? Karssen(Friesegracht)	29 Geertje Jacoba (Ko) Petersen
5 ?	30 Janna Karssen (Vuldersstraat)
6 Willem Foppen (van Zwarte Janus)	31 Beerdje Karssen (zus nr.30)
7 ? van Elst?	32 Coby van Bijsteren (x Klaassen)
8 Marten Foppen (broer van 6)	33 ? Vonhof
9 Piet Klaassen	34 Wim Bakker (zv Bessel)
10 Berry van Gelderen (Conf.fabr)	35 Lies van Elst
11 Jan van Gelderen	36 ? Stoffelsen
12 Joop van de Vegt	37 Alie Stoffelsen
13 Jan van de Vegt	38 ? Karssen (zus van nr. 4)
14 ? Schuiteman	39 Alie Bakker (dv Bessel)
15 ?	40 ?
16 meester J Ruitenbeek	41 ? Stoffelsen
17 zusje 1, De Jong (Kampweg)	42 Jan Stoffelsen
18 zusje 2, De Jong (Kampweg)	43 Geertje Schuiteman
19 juffrouw M J van Gelderen	44 ? Vonhof (broer van nr. 33)
20 Riek van Beekhuizen	45 ?
21 Eef van Beekhuizen	46 Jan van Bijsteren (Jan Kuuk)
22 Greta de Paauw	47 ?? Hut (broer van nr. 3 en 26)
23 Stansje de Paauw (zus nr 22)	48 Wim Westerink †
24 Heintje Bakker (dv Bessel)	49 Folkert de Jong

Het weer was zó goed dat we tot laat in de avond buiten zouden kunnen zitten. Maar, prijs de dag niet voor het avond is! Om een uur of vijf woeien de eerste geluiden vanuit de stad over ons terras. Dreunende dieptrommen en een zangeres lieten ons weten dat er in Harderwijk weer een evenement was. Twee uur later gaven we het op, gingen naar binnen, sloten - als ware het een ramp - ramen en deuren in de verwachting het drammerige, drenzende dreunen te kunnen buitensluiten. Wat voor de één een lust is, kan voor de ander een last zijn, soms overlast. Om mij te onttrekken aan het bonkend basgedreun en aan een zangeres die nauwelijks kan zingen, dwaalde ik terug in de goeie ouwe tijd toen er nog geen versterkers waren.

Toen Herderewich Harderwijk begon te worden en een plaats van betekenis werd, bouwde men er een muur omheen. De nederzetting had zich langzaam ontwikkeld tot handelsplaats waar later stadsrechten aan werden verleend. Dat werd niet door de inwoners bepaald maar door de landheer, Graaf Otto II van Gelre, die bijna achthonderd jaar geleden die rechten aan Harderwijk toekende. Ook deze graaf was bepaald geen filantroop. Ook voor hem moest het fiscaal en militair lonen. Men begon met aarden wallen: eindeloze rijen mannen die dag in dag uit, vele jaren volle kruiwagens tegen steeds hogere taluds op duwden. Na de uitvinding van het buskruit was het voor de vijand een peulenschilletje om met kanonnen een bres in aarden wallen te schieten en dus werden die vervangen door dikke stenen muren.

Zo'n besluit om aarden wallen te vervangen nam echter wel enige tijd in beslag. Logisch, een muur was duur! De grondstoffen voor zo'n bouwwerk, stenen en mortel, moesten meestal van ver met paard en wagen of zoals in het geval van Herderewich met schepen over de Zuiderzee worden aangevoerd. En er waren veel metselaars voor nodig. Maar eind dertiende eeuw was dan toch een belangrijk deel van de stadsmuur gereed en kon men al bogen op twee poorten, de Smedepoort en de Luttekepoort.

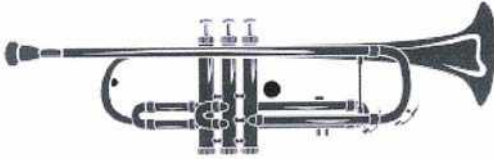

Overigens moest wat er achter die muur zat wel de moeite van een muur waard zijn. En dat was het in Herderewich! De stad was opgenomen in het Hanzeverbond waardoor de handel en welvaart toenamen. Niet voor niets werd het koggeschip opgenomen in het stadszegel. De stad werd geleidelijk een stapel- en overslagplaats, waarvoor weer veel sjouwers nodig waren, die voornamelijk uit de omliggende gebieden kwamen. Dit buitengebied zorgde - en zorgt ook nu nog - voor de aanvoer van leeftocht voor de in aantal toenemende bevolking. De opbrengst van grote stadstuinen en -boerderijen was niet langer toereikend. Zo ontstond er een wederzijdse afhankelijkheid. Voor de mensen van buiten de stad leverde dat bovendien in tijden van nood het ongeschreven recht van toevlucht op. Naderde de boze vijand dan kon men in de stad achter de verdedigingswerken met gesloten poorten een goed heenkomen zoeken. Maar wel op voorwaarde dat als de vijand onverrichter zake was vertrokken men voor niemandal moest meewerken aan het herstel van de beschadigde muren en poorten. Voor wat, hoort wat. Zou deze vorm van horigheid tot op de dag van vandaag mede de reden kunnen zijn waarom de omliggende dorpen Harderwijk de functie van centrumplaats het liefst zouden ontzeggen? Of zou enige jaloezie over de Gelderse Munt, de Harderwijker Universiteit, garnizoensplaats en de ligging aan het water een rol hebben gespeeld? Soms moest een belegeraar het tekort aan militaire kracht met list en bedrog proberen te compenseren. Uit de krijgsgeschiedenis kennen we het Paard van Troje, het Turfschip van Breda en de Hooiplukkers van Lochem.

Harderwijk was door de eeuwen heen als vestingstad een wisselend succes. Of de stad was als vesting een gemakkelijk te kraken noot of de verdedigers waren de belegeraar steeds te slim af, maar van een Harderwijker krijgslust uit die dagen is niets bekend. Toen de ronde gietijzeren bal bij de artillerie werd vervangen door granaten die bij het raken van het doel exploderen kon men ook gemakkelijker en sneller gaten in muren schieten. Hierdoor begon de betekenis van de vesting af te nemen en verloor deze geleidelijk geheel haar waarde. Eeuwenlang heeft de stenen verdedigingsmuur Harderwijkers en vele omwonenden beschermd tegen een steeds wisselende vijand. Helaas is te veel van het stenen militaire erfgoed als sta-in-de-weg bij de stadsontwikkeling gesloopt. Van de stadsmuur resten nog een paar onsamenvangende stukjes die met veel moeite en financiële pijn overeind worden gehouden. Zou er nog ooit een vijand komen die Harderwijk opnieuw noodzaakt een muur als verdedigingswerk op te richten? Zou een vijand er dan in slagen, het zij met geweld het zij met list, Harderwijk binnen te komen? Het gedreun vanuit de Harderwijker binnenstad hield onverminderd aan. Uit ervaring wist ik dat het tot 's avonds half twaalf kon duren, want dan luiden we de zondag in met alle rust van dien.

Ik bleef nog even dromen. Soms lijkt het of alles met alles samenhangt. Het einde van de vesting als militair belangrijk bolwerk viel ongeveer samen met het begin van de Industriële Revolutie die eind 18^e eeuw in Engeland was begonnen. Deze revolutie heeft ons vele zegeningen gebracht.

Vooraf de uitvinding van de stoommachine verlostte de mens van veel dom, geestdodend werk. De bemanning van het koggeschip zou de verteller van *'varen met schepen zonder*

zeilen en tegen de wind in' naar de brandstapel hebben gebracht, of in ieder geval hebben gekielhaald. Dank zij de machine kunnen we nu onafhankelijk van weer en tegenwind goederen in grote stalen dozen, al of niet met nuttige inhoud, van Hongkong naar Harderwijk en vice-versa brengen. De machine bracht ons de 'heen-en-weer-sleep-economie' te land, ter zee en in de lucht. De geniale mens kreeg het voor elkaar om de machine ook in de koets in te bouwen; het paard werd op stal gezet. Nostalgisch zong men later: *"vroeger ging alles even kalm en bedaard, wagen en paard, wagen en paard."*

De gemotoriseerde koets stelde hogere eisen aan de wegen. De poorten van oude vestingen, soms architectonische pronkstukken, werden te smal. Men brak ze gewoon af. Begin 1800 duurde een rit per koets of te paard van Zwolle naar Amersfoort twaalf uur. Dank zij koopman-koning Willem I werd deze verkeersader verbreed en bestraat; er werden voor driehonderdvijftigduizend gulden ongeveer zeven miljoen straatstenen in gehamerd. De snelheid van de auto nam maar toe en vroeg om steeds bredere wegen met nog betere bestrating, waarop gelijktijdig steeds meer mensen zich met steeds hogere snelheid konden verplaatsen. Het voorlopige einde van deze ontwikkeling is de autosnelweg. De lust van het rijden werd voor anderen een last, soms overlast. Het geluid als kwalijk bijproduct van de motorisatie laat zich moeilijk temmen. Vroeger gaf de ijzeren velg om het koetswiel op de klinkerweg ook het nodige geratel, maar de auto met ronkende uitlaat en bandengegier weet er ook weg mee. Dat geluid staat hoog in de top-10 van alle irritaties!

Er kwam weer oorlog, een psychologische oorlog nu, met een nieuwe vijand: GELUID. Om deze de toegang tot ons territorium te ontzeggen bedachten we een betere isolatie van de explosiemotor, radiaalbanden en ZOAB. Om het geluid van onze heilige koe terug te dringen tot aanhoorbare decibellen plaatsten we nieuwe verdedigingsmuren: geluidsschermen. Ook Harderwijk bouwde ze langs de A28 en nu het scherm langs de vernieuwde N302 gereed is, is Harderwijk opnieuw ommuurd.

Deze muur heeft tenminste één overeenkomst met de oude: ze geeft geen vijanddichte garantie, maar reduceert overlast tenminste tot last. En als we geluk hebben met de windrichting waait de vijand het Beekhuizerzand in waar alleen maar dieren leven. Jammer, die moeten dan maar naar de stiltegebieden gaan.

Hebben we bij dit alles wellicht toch nog iets over het hoofd gezien? Hebben we buiten de waard gerekend? Om onze oude Hanzestad op te stuwen in de vaart der Veluwe volkeren en om vele dorstige kelen bij de waard binnen te krijgen, hebben slimmeriken allerlei evenementen bedacht. Aaltjesdag, Visserijdag en zo nog een paar. Bij zulke activiteiten hoort natuurlijk muziek, vindt men. Vroeger hadden we daar de plaatselijk Harmonie voor die in de muzikent op de Plantage verzozing bracht. Als je het niet mooi vond liep je gewoon weg en twee straten verder hoorde je het nauwelijks meer. De lokale muziekkorpsen zijn vervangen door muzikmakers van buiten de stad. Popgroepen die met versterkers en boxen ter grootte van een verhuiswagen als een paard van Troje op Aaltjesdag door de pop en house minnende vijfde colonne de tegen geluidsoverlast ommuurde vesting worden binnen gehaald.

Voor de één een lust, voor de ander een last! Het is half twaalf: het is stil.

Stichting Rondeel voor cultuurhistorische rondleidingen in Harderwijk

Sinds jaar en dag verzorgen wij stadsrondleidingen voor personeelsverenigingen en andere groepen die op nostalgische wijze een gezellige dagbesteding wensen met een begeleide rondleiding in de oude veste van Harderwijk.

Voor de rondleidingen wordt geen tarief berekend. Wij verwachten een vrijwillige donatie voor ons monumentenfonds. Onze stichting is aangemerkt als een ANBI-instelling.

Er zijn ook regelmatig vacatures voor nieuwe gidsen en bestuurlijke medewerkers. Momenteel zoeken wij m.n. een nieuwe secretaris

Heeft u iets te vieren? Neem dan contact met ons via telefoonnummer **0341- 431955** of mail naar contact@rondeelhardenwijk.nl

Zie ook onze website: www.rondeelhardenwijk.nl

deVeluwe.nl
voor jeugdige anders

Harderwiekers en/of Hierders (45)

R. Uittien-Jacobs.

Deze keer een stamboom van het vissersgeslacht Louw. De naam Louw is in 1826 aangenomen, maar komt vermoedelijk van de vrouw van de stamvader nl. Engeltje Laurents. Heel veel is er niet over te vertellen. In het Oud-Rechterlijk Archief heb ik niet veel gevonden. Mogelijk hebben de stamouders meer kinderen gehad, maar er waren veel mensen met het patroniem Jansen. U weet inmiddels wel wat een patroniem is. Als uw vader Hendrik heette, was uw "toenaam" (familie-naam) Hendriksen. Het overlijden van alle nakomelingen hebben we nog niet kunnen vinden. Misschien dat in de loop van de tijd er nog meer aan het licht komt. In elk geval hebben we wel een mooie foto van Anna Maria Louw, die eerst gehuwd was met Jan Hendrikus Wakker en na zijn overlijden met Wouter Bruinink. Van Anna Maria hebben we behalve haar geboorte en overlijden meer gegevens. Ze kreeg uit haar eerste huwelijk 3 kinderen, maar veel geluk had ze er niet mee. De oudste, Maria, was nog maar 20 toen ze overleed. Janna Hendrika werd maar 3 jaar en Jan werd nog geen jaar oud.

Van de 8 kinderen uit haar 2e huwelijk zijn de eerste 2 jong overleden, het zesde kind werd nog geen maand oud. Van haar 3 getrouwde zonen heeft ze gelukkig 12 kleinkinderen gekregen.

*Tenzij anders vermeld,
zijn alle geboorten, dopen,
huwelijken en overlijdens
te Harderwijk en is de
godsdienst
Nederlands Hervormd.*

*Gebruikte afkortingen:
geb. = geboren
ged. = gedoopt
otr. = ondertrouw
tr. = trouwt
overl. = overleden
begr. = begraven*

Anna Maria Louw,
geboren 9 december 1853

GENEALOGIE LOUW

Generatie I

- I **Jan Claessen**, geb. vóór 1646. Tr. kerk 21-10-1666
Engeltje Laurents, geb. Lübeck (D) circa 1638.
Uit dit huwelijk:
1. **Claes Jansen**, ged. 18-7-1675.
  2. **Laurens Jansen** (zie II).

Generatie II

- II **Laurens Jansen**, ged. 11-9-1678, begr. 2-6-1740.
Otr. 23-10-1707, tr. kerk 13-11-1707 **Jannetje Hendriks**,
ged. 9-8-1689, begr. 10-5-1742, (Jannetje Lous), dr. van
Hendrick Teunissen en **Marij Brujnis**. Op 11-5-1742, erf-
huis Jannetje Hendriks, borgen Jacob Jansen Slors en Johan
Santbergen. Uit dit huwelijk:
1. **Arent Laurensen**, ged. 9-9-1708.
  2. **Brujnis Laurensen**, ged. 5-10-1710.
  3. **Jan Louwerentsen** (zie III).
  4. **Engeltje Laurens**, ged. 2-1-1716.
  5. **Teunis Laurensen**, ged. 20-4-1718, † vóór 1742.

Generatie III

- III **Jan Louwerentsen**, ged. 8-3-1713, begr. 4-4-1749.
Otr. 21-4-1737, tr. kerk 8-5-1737 **met Grietje Beerts**,
gedoopt 18-8-1709, begr. 20-10-1794, dr. van **Bart (Beert)**
Dauids (Smit) en **Heijltje Hendriks**.
Uit dit huwelijk:
1. **Engeltje Jans Louw**, ged. 11-2-1738, † 10-5-1823.
  2. **Beert Jansen Louw** (zie IVa).
  3. **Lou Jansen Louw** (zie IVb).

Generatie IV

- IVa **Beert Jansen Louw**, schipper, woonde bij overlijden op de
Vischmarkt, huis 610, ged. 3-11-1739, † 16-9-1822, akte 84.
Tr. kerk 4-12-1769 **met Jannetje Sijmens**, ged. Nijkerk 16-
9-1739, † 13-5-1812, dr. van **Simon Aaltsen** en **Lena Jans**.
Uit dit huwelijk:
1. **Grietje Beerts Louw**, ged. 14-12-1770, † vóór 1772.
  2. **Grietien Beerts Louw**, ged. 10-5-1772, † vóór 1783.
  3. **Leentjen Beerts Louw**, ged. 24-4-1774, begr. 30-7-1774.
  4. **Jan Jansen** (zie Va).
  5. **Grietje Beerts Louw**, ged. 1-4-1783, † 5-2-1824 akte 7.
Tr. 25-9-1806 **Bessel Jansen Jonker**, visser, schuiteman.
Bev.reg. 1850-1855 : wijk 2, Vijhestraat 12, ged. 25-6-
1778, † 30-4-1854, zn. van **Jan Petersen Jonker**, visser,
en **Wijmpje Bessels van Keulen**.

- IVb **Lou Jansen Louw**, metselaar, ged. 28-4-1743, † 28-4-1827 akte 46, woonde in 1827 in huis 105 in de Bruggestraat.
Otr. 3-5-1767, tr. kerk 17-5-1767 **Hendrikje Hagedoorn**, ged. Vaassen 26-10-1740, † 25-12-1819, dr. van **Jan Egberts Hagedoorn** en **Machteld Jans**. Uit dit huwelijk:
1. **Grietje Louw**, ged. 26-9-1767, † 9-5-1842 akte 55.
Otr. 3-4-1791, tr. kerk 2-5-1791 **Hendrik Weerd** (Witzi), tapper, ged. 12-8-1767, † 16-12-1837 akte 132, zn. van **Jacob Witzi** (Werth) en **Neeltje Hendriks**, woonde in 1830 in huis 27 in de Smeepoortstraat.
  2. **Jan Louw** (zie Vb).
  3. **Machteld Louw**, ged. 16-12-1773.
  4. **Engel Louw** (zie Vc).
  5. **Elisabeth Louw**, ged. 21-5-1780.

Generatie V

- Va **Jan Jansen**, schippersknecht, ged. 16-7-1778, † 16-2-1820, woonde huis 388 16-2-1820. Otr. 30-8-1799, tr. kerk Hierden 15-9-1799 **Hendrikje Harms Slijkhuys**. Bev.reg. 1850-1855 : wijk 3, Kerkstraat, ged. 7-3-1773, † 2-1-1852, dr. van **Hermannus Hendriks** en **Petertje Dirks**. Uit dit huwelijk:
1. **Hermen Jansen Louw**, (familienaam aangenomen in 1826, akte 34) geb. 16-3-1800, ged. 20-3-1800.
  2. **Jannetje Louw**, geb. 10-4-1802, ged. 19-4-1802, begr. 7-12-1802.
  3. **Jan Jansen Louw** (zie VIa).
  4. **Beert Jansen Louw**, geb. 26-12-1806, ged. 4-1-1807, begr. 14-10-1808.
  5. **Paternella Jans Louw**, geb. 15-10-1808, ged. 20-10-1808.
  6. **Jan Hendrikse Louw**, geb. 29-4-1811, akte 11, ged. 16-5-1811, † 19-8-1822 akte 71.
- Vb **Jan Louw**, metselaar, ged. 23-1-1771, † 3-2-1834 akte 19, woonde huis 104 Bruggestraat, Volkstelling 1830.
Otr. (1) 11-5-1794, tr. kerk 5-6-1794 **Alida Buijs**, geb. Giethoorn circa 1760, † 27-9-1816, huis nr. 104, dr. van **Andries Buijs** en **Jacoba Meester**.
Tr. (2) 28-1-1825 akte 10 **Willempje Beertsen**, geb. Ermelo 29-7-1774, ged. 31-7-1774, † 17-9-1838, dr. van **Claas Beertsen** en **Harmpje Lammerts**.

Uit het eerste huwelijk:

1. **Hendrikjen Louw**, geb. 2-2-1795, ged. 15-2-1795.
Tr. 8-10-1824 akte 46 **Gerhard Henricus Jöcker**, kleermaker,
geb. Bockum bij Münster circa 1793, zn. van **Judocus
Heinrich Jöcker** en **Anna Angela Peuler**.
2. **Jacoba Louw**, geb. 4-9-1796, ged. 8-9-1796, † Zwolle
12-1-1859. Tr. Voorst 12-8-1819 **Rutger Poelman**,
geb. 10-9-1796, ged. 22-9-1796, zn. van **Jacobus Poelman**,
mandenmaker, deurwaarder, stadsbode en **Maria van Werven**.
3. **Louw Jansen Louw** (zie VIb).
4. **Gerritjen Louw**, geb. 5-10-1800, ged. 9-10-1800.
5. **Andries Louw** (zie VIc).
6. **Engele Louw**, schoenmaker, (Vuldersbrink), geb. 23-9-1804,
ged. 27-9-1804, † 26-2-1859 akte 27.

Vc **Engel Louw**, metselaar, ged. 8-12-1776, † 13-4-1827 akte 41,
woonde huis 377 Rabbistraat. 13-4-1827.

Otr. (1) 4-11-1808, tr. kerk 21-11-1808 **Margareta (Grietje)
Aalders (Aalts)**, geb. Rheeden vóór 1788, begr. 1-2-1811.

Tr. (2) 25-8-1815 akte 20, **Dirkje Jacobs Essenburg**, werk-
vrouw. Bev.reg. 1850-1855 : wijk 1, Pesthuisstraatje huis 89,
vertr. naar wijk 2, ged. Hierden 4-3-1787, † 16-12-1850, dochter
van **Jacob Jansen Essenburg** en **Maria Gerrits Kuiper**,
woonde in 1830 Achter de Muur huis 291.

Uit het eerste huwelijk:

1. **Lubbartus Louw**
(zie VIId).
- Uit het tweede huwelijk
2. **Heintje Louw**,
geb. 27-2-1816
  3. **levenloze zoon Louw**,
geb. 27-8-1818,
† 27-8-1818 akte 58.
  4. **Maria Louw**,
geb. 10-9-1819 akte 98.
  5. **Louw Louw**, geb.
30-12-1821 akte 149,
† 23-9-1827 akte 122.
  6. **Jacoba Louw**, geb.
30-9-1823 akte 131.
  7. **Jan Louw** (zie VIe).

Generatie VI

Vla **Jan Jansen Louw**, schippersknecht, winkelier (1836), (familienaam aangenomen 1826, akte 34), woonde in 1830 in huis 575 Grote Marktstraat. Geb. 27-2-1804, ged. 4-3-1804, † 29-8-1864 akte 140, Tr. 31-12-1828 akte 51, **Janna de Lange**, geb. 13-9-1810, ged. 20-9-1810, † 24-8-1864 akte 137, dr. van **Martinus de Lange**, schipper, en **Hendrijntje Gerritsen Vos-selman**. Uit dit huwelijk:

1. **Hendrikjen Louw**, geb. 25-1-1829 akte 20, † 24-6-1829 akte 58.
2. **Maria Louw**, winkelierster, woonde Hoogstraat wijk C huis 345, geb. 15-10-1830 akte 135, † 9-10-1917 akte 133, begr. 13-10-1917. Tr. 12-2-1862 akte 4, met **Jan Haverkamp**, schoenmaker. Bev.reg. 1850-1855 : wijk 1, Pesthuisstraatje 91, Bev.reg. 1855-1862: naar wijk 6 nr. 37, woonde later in de Hoogstraat, geb. 9-5-1827 akte 55, † 24-1-1875, zn. van **Hendrik Roelofs Haverkamp**, voermansknecht, en **Aaltje Aarts van Twiller**, werkvrouw.
3. **Hendrikje Louw**, geb. 5-7-1833, † 2-6-1834.
4. **Levenloze dochter Louw**, † 20-6-1835.
5. **Jan Jansen Louw** (zie VIIa).
6. **Martinus Louw** (zie VIIb).
7. **Hendrikus Louw** (zie VIIc).
8. **Hendrikus Bernardus Louw**, geb. 4-10-1845, † 9-7-1846.
9. **Hendrientjen Louw**, geb. 15-1-1848, † 11-12-1891. Tr. 10-5-1871 akte 17, **Martinus van der Zanden**, landbouwer, geb. 18-9-1843 akte 102, † Ermelo 2-6-1914 akte 62, zn. van **Frederik van der Zande**, houtkoper, koopman, en **Hendrientje de Lange**.
10. **Peterus Johannes Louw**, geb. 6-3-1851 akte 44, † 17-11-1852 akte 132.
11. **Anna Maria Louw**. Ze woonde bij haar zoon Jan Wouter in. Geb. 9-12-1853 akte 158, † 26-10-1932 akte 98, begr. 29-10-1932. Tr. (1) 11-11-1874 akte 45, **Jan Hendrikus Wakker**, landbouwer, geb. 16-2-1850 akte 39, † Ermelo 12-1-1880, zn. van **Jan Wakker**, kleermaker, barbier (1850) gepens. militair (1891), en **Maria Meilisma**, dienstbode. Tr. (2) 14-6-1882 akte 26, **Wouter Bruinink**, visser, havenmeester, geb. 22-12-1850 akte 187, † 23-4-1901, zn. van **Jan Bruinink**, visser, zeilmaker, en **Maasjen Jansen**.

Vlb **Louw Jansen Louw**, metselaar, geb. 25-2-1798, ged. 1-3-1798, woont huis 101 Bruggestraat 1-1-1830.

Tr. 5-11-1818 akte 30, **Aaltje Everts de Groot**, geb. 8-10-1790, ged. 14-10-1790, dr. van **Goossen Everts de Groot**, voerman (1811, register Civique), en **Grietje van de Kraats**.

Uit dit huwelijk:

1. **Alida Margaretha Louw**, geb. 24-10-1819 akte 117.
2. **Goossen Louw**, geb. 4-10-1820, akte 124, † 14-9-1821.
3. **Jan Louw**, geb. 28-8-1822, akte 109.
4. **Hendrika Cornelia Louw**, geb. 1-10-1824, akte 140.
5. **Petrus Wilhelmus Louw**, geb. 29-1-1829, akte 23, † 30-3-1830, akte 44.

Vlc **Andries Louw**, geb. 15-6-1802, ged. 24-6-1802, in 1830 huis 480 Grote Haverstraat. Tr. Barneveld 29-2-1828, akte 10, **Anna Maria Dick**, geb. Barneveld circa 1808, † 26-1-1840, akte 7, dr. van **Coenraad Dick** en **Hennetje Reedgeld**. Uit dit huwelijk:

1. **Alijda Willemina Louw**, geb. 14-9-1828, akte 130.

Vld **Lubbartus Louw**, metselaar/opperman, geb. 12-6-1809, ged. 18-6-1809, † 26-12-1837, akte 141, woonde in 1830 Achter de Muur, huis 291.

Tr. 18-7-1832, akte 17, **Evertje Slaap**, geb. 19-10-1813, akte 112, dr. van **Gerrit Slaap**, timmerman, en **Lijda (Alijda) Kok**.

Uit dit huwelijk:

1. **Engelbartus Louw** (zie VIId).
2. **Aleida Jacoba Louw**, geb. 26-12-1834, akte 182, † 22-6-1835, akte 54.
3. **Alijda Jacoba Louw**, dienstmeid, geb. 16-9-1836, akte 131. Bev.Reg. 1850-1855 : wijk 2, huis 1 in de Vijhestraat. Bev.reg. 1855-1862 : wijk 2, huis 3 Vijhestraat, tijdelijk te Amsterdam

Vle **Jan Louw**, daghuurder, geb. 15-1-1826, akte 12, † 2-12-1889, akte 155. Tr. 4-5-1853, akte 16, **Hendrikje Brantsen**, geb. Ermelo 4-11-1829, † 11-6-1904, akte 47, dr. van **Jan Brantsen**, landbouwer, en **Maartje Hendriks Hop**. Dit gezin was erg ambulans want het woonde op heel veel verschillende adressen in Harterwijk. Uit dit huwelijk:

1. **Dirk Louw**, geb. 3-4-1854, akte 64, † 28-10-1855, akte 170.
2. **Dirkje Louw**, geb. 2-11-1856, akte 123, † 30-10-1892, akte 178. Tr. 15-5-1878, akte 22 **Migchel Dirksen**, karman, landbouwer, Grote Marktstraat D 126, D 135, Vischmarkt D 22. Geb. 20-3-1853, akte 46, † 10-9-1912, akte 124, zn. van **Dirk Dirksen**, voerman, en **Harpjen Bunschoten**.

4. **Jan Louw** (zie VIIe).
5. **Hendrik Louw**, geb. 21-5-1866, akte 72, † Tonsel 7-8-1866, akte 106.
6. **Heintje Louw**, geb. 29-10-1867, akte 182.
Tr. 30-4-1890, akte 12 **Gerardus Ypenburg**, scheepstimmerman, vertr. 1-6-1896 naar Zaandam, geb. Nijkerk 27-6-1864, zn. van **Gerardus Ypenburg**, arbeider, en **Alida Frederika Schweijer**.

Generatie VII

VIIa **Jan Jansen Louw**, schipper. Bev.reg. 1862-1870 : wijk 9, huis 28 Vischmarkt, van wijk 2, bl. 67, naar wijk 8 bl. 25. Geb. 28-6-1836, akte 86, in de Bruggestraat huis 125, † 27-2-1909, akte 20, graf 34, met 2 kinderen, zoon Beert 1865 en Maria 1875.

Tr. 20-5-1863, akte 30 **Helmertje Schipper**, woonde 1924: huis D 24/6 Vischmarkt, geb. 23-2-1844, akte 28, † 3-5-1924, akte 37, dr. van **Beert Schipper**, schipper, en **Johanna Jansen Tromp**.

Uit dit huwelijk:

1. **Janna Louw**, geb. 13-12-1863, akte 207, † 16-2-1869, akte 27.
2. **Beert Louw**, visser, geb. 20-1-1865, akte 16, † Ermelo 22-2-1947, akte 45, begr. 27-2-1947.
3. **Johanna Louw**, geb. 20-11-1866, akte 180, † 3-9-1921, akte 82, begr. 7-9-1921. Tr. 27-6-1888, akte 33, **Willem Goosens**, visser. Woonden Kapelsteeg D 161, Kromme Oosterwijk 21, Schapenhoekje 9, Rechte Oosterwijk 17/11/5, geb. 30-8-1862, akte 122, † 1-12-1943, akte 152, zn. van **Peter Goosensen**, visser, en **Jannetje Walter**, dienstbode.
4. **Jan Louw** (zie VIIa).
5. **Hendrik Louw** (zie VIIb).
6. **Janna Louw**, geb. 23-2-1874, akte 41, † 5-5-1875, akte 62.
7. **Maria Louw**, ze vertrok op 6-7-1899 naar Hilversum, kwam op 14-5-1909 terug en vertrok naar Voorburg 4-4-1912, geb. 14-4-1875, akte 68, † ? 13-2-1960, begr. 16-2-1960.
8. **Janna Willemina Louw**, geb. 27-11-1876, akte 207, † 14-6-1977, begr. 18-6-1977.
Tr. 1-6-1904, akte 24 **Klaas Jansen**, visser, woonde Rab-
bistraat 257, Oosterwijk 24, geb. 31-7-1874, akte 111, † 15-6-
1935, zn. van **Klaas Jansen**, visser (1850), en **Margarita
Vermeer**, dienstbode.
9. **Hendrik Jan Louw** (zie VIIc).
10. **Hendrika (Heintje) Louw**, winkelierster, geb. 24-11-1880, † 12-6-1956, begr. 16-6-1956. Tr. 15-5-1912, akte 20 **Samuel Foppen**, visser, winkelier, geb. 13-12-1880, akte 214, ged. 13-2-1881, † 13-11-1918, zn. van **Aart Samuels Foppen**, visser, en **Hendrientje Jansen**.

VIIb **Martinus Louw**, schipper, geb. 30-8-1839, akte 128, † Muiden 12-4-1889, akte 59. Tr. 1-12-1875, akte 58 **Fennetje Klaassen**, geb. 1-1-1841, akte 1, dr. van **Willem Klaassen (Claassen)**, arbeider, daghuurder, en **Mechtelt van Marle (Marrel)**. Woonde achtereenvolgens: Vischmarkt, Paschenstraat, Kromme Oosterwijk, Oliestraatje en weer op Vischmarkt, schoonmoeder Mechteltje van Marle woonde bij hen in. Uit dit huwelijk:

1. **Janna Willemina Louw**, geb. 7-8-1877, akte 37.
2. **Mechteltje Louw**, geb. 11-5-1879, akte 86, † 20-9-1880.
3. **Martinus Louw**, vertrok 29-4-1899 naar Smilde, geb. 5-8-1881, akte 105.
4. **Mechteltje Willemina Louw**, geb. 6-7-1884, akte 143, † 8-9-1886, akte 148.

VIIc **Hendrikus Louw**, schipper, winkelier, geb. 20-9-1842, akte 130, † Nijkerk 22-1-1931, akte 8. Tr. 14-5-1879, akte 24 **Jannetje van den Brink**, geb. Ermelo 7-3-1846, † Nijkerk 23-8-1909, dr. van **Reijer van den Brink** en **Gerbrig van Beek**. Bev.reg. 1862-1870 : wijk 9, huis 28 Vischmarkt. Bev.reg. 1885-1918 : Kleine Marktstraat, vertrok op 9-9-1885 naar Nijkerk. Uit dit huwelijk:

1. **Metje Louw**, geb. 23-8-1879. † Amersfoort 24-2-1926.
2. **Jan Louw**, broodbakker, geb. 9-2-1882, † Ermelo 26-1-1946. Tr. Putten 29-9-1910 **Neeltje Hendrika Knoppers**, geb. Nijkerk circa 1880, † Hilversum 7-8-1947, akte 100, dr. van **Hendrikus Knoppers** en **Antje Kreijkamp**.
3. **Reijer Louw**, geb. Nijkerk circa 1886. Tr. 29-9-1915, akte 58 **Heintje van Rootselaar**, geb. Nijkerk circa 1889, dr. van **Johannes van Rootselaar** en **Geertruida van de Bor**.

VIIId **Engelbartus Louw**, gepens. militair, woonde Tonsel E 66b, later Israëlstraat B 57, Hoogstraat C 359, kwam van Ermelo 30-7-1888, vertrok naar Putten 10-10-1888, terug 1-10-1890 en naar Ermelo vertr. 1-10-1892, geb. 4-8-1833, akte 114, † Brink en Orden (Apeldoorn) 6-12-1913, akte 501.

Tr. (1) vóór 1880 **Caroline Frederica Eloisa Neuman**, geb. vóór 1860, † vóór 1881.

Tr. (2) Ermelo 14-4-1881, akte 11 **Hendrika Kuilder**, geb. Stad Ommen 16-12-1849, dr. van **Koop Kuilder** en **Aaltje Wevers**.

Tr. (3) Apeldoorn 22-2-1896, akte 38 **Dina Visscher**, geb. Barneveld circa 1876, dr. van **Roelof Visscher** en **Johanna Veldman**.

Uit het derde huwelijk:

1. **Engelbartus Louw**, sluisknecht, geb. Voorst circa 1896, † Hengelo 9-11-1944, akte 503.
Rel. (1) **Anna Margaretha Jansen**, † vóór 1944.
Rel. (2) **Dina Johanna Materman**, † na 1944.

- VIIe **Jan Louw**, visser, geb. 19-4-1863, akte 71, † 28-9-1925, akte 88, begr. 2-10-1925. Tr. (1) 10-8-1887, akte 21 **Rikjen van de Kolk Arentsen**, geb. 13-4-1846, akte 58, † 31-7-1900, dr. van **Albert van de Kolk Arentsen**, winkelier, kruidenier, en **Willemtje Aalten**, winkelierster.
- Tr. (2) 8-5-1901, akte 15 **Jannetje van den Brink**, geb. Hierden 3-8-1877, akte 133, † 14-2-1922, dr. van **Jan van den Brink** en **Jannetje van de Kamp**. Bev.reg. 1850-1855 : Kleine Marktstraat, Kromme Oosterwijk, Molenstraat. **Reijer van den Brink**, zijn zwager, woonde bij hen in. Hij kwam op 10-3-1894 van Urk Uit het tweede huwelijk:
1. **Jan Louw**, scheepmaker, hij vertrok op 29-12-1923 naar Zaandam, geb. 31-8-1902, akte 144.
  2. **Jannetje Louw**, geb. 7-9-1905. Tr. 14-5-1924, akte 19 **Rende Luitjes**, visser. Ze woonden Vischmarkt 27, Hoogstraat 46. Op 7-1-1930 vertrokken ze naar Amsterdam. Geb. 24-1-1899, akte 26, zn. van **Hendrik Luitjes**, visser, en **Grietje Foppen**, dienstbode.
  3. **Hendrik Louw**, geb. 4-4-1908.
  4. **Reijer Louw**, geb. 21-7-1911.
  5. **Gerbregje Louw**, geb. 5-12-1914. Ze vertrok op 17-9-1924 naar Zaandam, kwam 9-4-1925 terug en woonde toen, samen met broers Hendrik en Reijer, bij haar opa Jan v.d. Brink.

Generatie VIII

- VIIIa **Jan Louw**, visser, geb. 29-8-1869, akte 138, † 20-11-1933, akte 83, begr. 24-11-1933. Tr. 24-5-1893, akte 23 **Geertje Goosensen**, ze woonden Kromme Oosterwijk 19 en later Hoogepad 2, geb. 24-8-1868, akte 129, † 1-10-1943, akte 122, dr. van **Peter Goosensen**, visser, en **Jannetje Walter**, dienstbode. Uit dit huwelijk:
1. **Jan Louw** (zie IXa).
  2. **Jannetje Louw**, geb. 24-11-1895, akte 206, † 5-7-1990. Tr. 30-11-1921, akte 82 **Evert Doornhof**, hulpbesteller posterijen, vishandelaar, woonden Smeepoortstraat 11, geb. 4-6-1887, akte 100, † 23-4-1957, zn. van **Christiaan Doornhof**, visser, en **Diena Luiting**.
  3. **Helmertje Louw**, geb. 6-9-1897, akte 155, † 28-8-1898.
  4. **Helmertje Louw**, geb. 23-1-1899, akte 25, † 28-11-1900.
  5. **Peter Louw**, geb. 15-5-1900, akte 69, † 26-11-1900.
  6. **Peter Louw** (zie IXb).
  7. **Helmertje Louw**, geb. 18-11-1904, † 26-7-1987, begr. 30-7-1987. Tr. 30-7-1930, akte 34 **Migchel Dirksen**, beitsersmeubelfabriek, houtbewerker, landbouwer. Woonde Kromme Oosterwijk 19, Hoogepad 2, geb. 16-2-1905, † 13-7-1984, begr. 17-7-1984, zn. van **Dirk Dirksen**, landbouwer, en **Johanna Maria uit de Bosch**.

8. **Gerrit Willem Louw**, geb. 26-10-1907, † 1-7-1908,.
- VIIIb **Hendrik Louw**, visser, geb. 12-10-1871, akte 158, † 26-3-1955, begr. 31-3-1955. Tr. 19-6-1901, akte 28 **Jannetje Kok**, geb. 30-5-1873, † 6-6-1947, akte 53, begr. 9-6-1947, dr. van **Klaas Kok**, visser (Molenstraat), en **Jannetjen Jansen**. Bev.reg. 1885-1918 : Vischmarkt en later Nonnenstraat. Uit dit huwelijk:
1. **Jan Louw**, geb. 25-9-1904, † 9-5-1977, begr. 14-5-1977. Tr. 10-7-1929, akte 30 **Willempje Olofsen**, geb. 8-1-1908, † 25-1-1962, begr. 30-1-1962, dr. van **Johannes Olofsen** en **Mechteltje Dirksen**.
  2. **Klaas Louw**, geb. 12-4-1907, † 18-6-1908, akte 77.
  3. **Klaas Louw** (zie IXc).
  4. **Helmertje Louw**, geb. 26-3-1915, † 12-8-1916, akte 114.
- VIIIc **Hendrik Jan Louw**, visser, geboren 28-2-1878, akte 38, † 12-3-1954, begr. 16-3-1954. Tr. (1) 14-6-1911, akte 34 **Maartje Nijeboer**, geb. Putten circa 1870, † 11-2-1912, akte 19, dr. van **Aalt Nijeboer**, landbouwer, en **Trientje Verhoef**. Tr. (2) 17-6-1914, **Elisabeth Burger**, geb. Naaldwijk 16-8-1886, † 1-2-1925, dr. van **Arie Burger** en **Cornelia Kuijvenhoven**. Bev.reg. 1885-1918 : Vischmarkt en later Schapenhoekje. Uit het tweede huwelijk:
1. **Helmertje Louw**, geb. 26-10-1915, op 25-11-1933 naar De Bilt,
  2. **Arie Antonie Louw**, geb. 24-1-1918, op 28-1-1935 naar Ermelo,
  3. **Cornelia Neeltje Louw**, geb. 31-12-1920, op 28-1-1935 naar Ermelo,
- VIIId **Martinus Louw**, visser, geb. 27-8-1883, akte 142. Tr. 8-5-1907, akte 18 **Niesje Jansen**, geb. 12-3-1883, akte 49, † Amersfoort 30-5-1971, dr. van **Willem Jansen**, visser, en **Jannetjen Olofsen**. Bev.reg. 1885-1918 : Rechte Oosterwijk. Bev. Reg. 1918-1940: vertrokken op 29-9-1926 naar Amersfoort. Uit dit huwelijk:
1. **Helmertje Louw**, geb. 12-2-1908.
  2. **Jannetje Louw**, geb. 3-4-1910.
  3. **Jan Louw**, geb. 6-12-1916.

Generatie IX

- IXa **Jan Louw**, visser, aanhouder, geb. 10-4-1894, akte 82, in de Kr. Oosterwijk. Tr. Papendrecht 3-5-1921, akte 18 **Antonia Ossewaarde**, geb. Zevenbergen 8-5-1898, dr. van **Cornelis Ossewaarde** en **Antonia Hartveld**. Hij vertrok op 16-10-1919 naar Papendrecht en kwam 10-6-1922 gehuwd terug, vertrok met zijn gezin op 26-6-1928 naar Papendrecht en kwam op 14-10-1930 weer terug.

Ze woonden Kromme Oosterwijk 2, Nonnenstraat 8, Hoogstraat 14 en Grote Marktstraat 41.

Ze vertrokken op 7-1-1931 naar Terneuzen (Z). Uit dit huwelijk:

1. **Geertje Louw**, geb. 7-12-1922.
2. **Levenloze zoon Louw**, geb. 24-1-1924, † 24-1-1924.
3. **Cornelis Louw**, geb. 21-2-1925, † Papendrecht 5-7-1928.
4. **Jan Louw**, geb. 28-3-1928.
5. **Antonia Louw**, geb. Papendrecht 28-11-1929.

IXb **Peter Louw**, visser, geb. 24-3-1902, akte 52, begr. 4-12-1972. Rel. **Aaltje Petersen**, ze vertrok 16-8-1928 naar Bussum, geb. 21-11-1908, dr. van **Andries Petersen**, visser, en **Willemina Foppen**, dienstbode bij Kruisinger. Uit deze relatie:

1. **Andries Jan Louw**, geb. jan. 1946, † 27-1-1946.

IXc **Klaas Louw**, eendenhouder, geb. 18-8-1909, † 31-7-1994. Tr. 30-8-1933 **Aartje Foppen**, dienstbode, geb. 17-11-1909, † 8-1-1983, begr. 13-1-1983, dr. van **Hendrik Jan (Hendrik) Foppen**, visser, eendenhouder na 1932, en **Maria (Marie) Reijerse**, eendenhoudster. Woonden Parallelweg 16 en vertrokken op 12-12-1934 naar Ermelo. Uit dit huwelijk:

1. **Hendrik Jan Louw**, geb. Ermelo 20-6-1934. Tr. 29-7-1958 **Klasina Maria uit de Bosch**, geb. 15-4-1935, dr. van **Rende uit de Bosch**, landbouwer, chauffeur, en **Willemina Margrita Kok**, dienstbode. Wonen in 1994 op Vlieland.
2. **Hendrik Louw**, geb. 29-5-1937.

DOORNHOF ANTIQUAIRS V.O.F. sinds 1978
SCHAPENHOEK 7 –12–14 (tegenover De Vischpoort)
HARDERWIJK

In- en verkoop van hoogwaardige kunst en antiek met het accent op de 18de en 19de eeuw. Wij hebben zitting in keuringscommissies van belangrijke beurzen zoals PAN Amsterdam, Art Fair Den Bosch en de Grote kerk in Naarden. Dus, wisselende openingstijden! Het maken van een afspraak wordt aanbevolen.

Lid **VHOK**
www.vhok.nl

0341 421015
pdoorn12@caiway.nl
www.fineartdealers.info/doornhof

Lid **CINOA**
www.cinoa.or

Het ontstaan en verloop van de eendenhouderij (1)

door Gerrit Arends

De eendenhouderij is een bedrijfstak die onlosmakelijk is verbonden met de Veluwe. Hoewel het aantal bedrijven sterk is teruggelopen, is het nog steeds het centrum van een bedrijfstak die over het hele land is uitgewaaierd. Sinds de jaren '20 van de vorige eeuw zorgen de bedrijven voor een flink stuk werkgelegenheid. De eendenhouderij wordt nog altijd met gemengde gevoelens bekeken. In die zin is er een vergelijking te trekken met de Zuiderzeevisserij waaruit deze sector is voortgekomen. Harderwijk heeft als vissersstad nooit zo'n enorme betekenis gehad en op de vissers werd vroeger neergekeken, maar tegenwoordig is een romantisch beeld ontstaan van het vissersstadje Harderwijk. Het zou best kunnen zijn dat in de toekomst ook de eendenhouderij een dergelijk beeld oproept. Want ook aan de eendenhouderij zit een verhaal van opkomen, blinken en verzinken, van vette en magere jaren. Een uniek verhaal, omdat nergens in Europa de eendenhouderij zo'n betekenis heeft gekregen als hier.

Ook een verhaal van eigenzinnige, koppige karakters, die elkaar toch weer wisten te vinden in coöperatieve structuren om gezamenlijke belangen veilig te stellen, om schipper te blijven op eigen erf.

Voorgeschiedenis

De oorsprong van de eendenhouderij ligt vermoedelijk in China, waar al ver voor onze jaartelling eenden werden gefokt. Ook de oude Egyptenaren en later de Romeinen hielden eenden in gevangenschap.

In de loop der tijd ontstond er in Noord-Holland iets van wat op een eendenhouderij begon te lijken. Op diverse boerderijen in het polderlandschap werden kleine koppeltjes van ongeveer vijftien eenden gehouden die, net als kippen, zelf hun voedsel moesten zoeken. Het ging hier om de Spreeuwkopeend, de Noord-Hollandse witborsteend en de Noord-Hollandse krombekeend. Ze zwierven overdag in de poldersloten en kwamen 's avonds gelokt door wat graan, weer naar hun nachtverblijf terug. De volgende morgen, als ze eieren hadden gelegd, werden ze weer losgelaten. Ze werden gebruikt bij de jacht en in eendenkooien om wilde eenden te lokken.

Edam/Volendam

Bedrijfsmatige eendenhouderij heeft zich voor het eerst goed ontwikkeld in de omgeving van Edam en Volendam aan het eind van de 19e eeuw. Afvalhout, afkomstig uit houtzagerijen in de Zaanstreek werd gebruikt voor het timmeren van eendenhokken. In en rond de dorpen ontstonden zo hele rijen hokken langs de sloten. Bijna iedere visser hield, als bijverdienste, wel een paar koppels eenden. Voer was in de vorm van visafval en bijvangst altijd ruim voorhanden.

De hygiënische omstandigheden lieten te wensen over, maar omdat de kosten laag waren bleek het toch een leuke bijverdienste. Uiteindelijk zouden onhygiënische omstandigheden de bedrijfstak hier de das omdoen. Besmettelijke ziekten zoals eendenpest hadden vrij spel en konden zich, via de sloten snel verspreiden.

Pioniers

Het was ook in de omgeving van Volendam waar Harderwijker vissers voor het eerst kennis maakten met de eendenhouderij. In en rond Harderwijk doken de eerste Indische loopeenden op die werden doorgefokt tot legeenden. Ze werden met vis gevoerd en bereikten een productie van tweehonderd eieren per jaar. In 1920 besloten vier jongemannen de stap te wagen en zich toe te leggen op de professionele eendenhouderij. Deze vier waren Aalt en Andries Jansen, Hein Volkers en Frans de Lange; ze kochten ieder een perceel grond aan de Harderwijkerweg in Ermelo, bouwden wat hokjes en kochten witborsteenden en togen enkele malen per week met een hondenkar naar Harderwijk om nest (kleine visjes uit de Zuiderzee) te halen. Deze pioniers pakten de zaken goed aan en na enkele jaren ontstond een bloeiende business die aantrekkingskracht uitoefende op veel zelfstandige vissers.

Indische loopeend

Net als de Volendammers begonnen ook zij met Noord-Hollandse witborsten, spreekwoppen en krombekken. Maar al snel ontdekten ze de Indische loopeend. Deze uit Indonesië afkomstige eendensoor was in Zuidoost-Azië wijdverspreid; ze werden gehoeed in de rijstvelden waar ze hun kostje bij elkaar scharrelden. Deze Indische loopeenden werden rond 1850 naar Engeland geëxporteerd, waar ze werden doorgefokt tot legeenden. Deze typisch gebouwde eenden wisten een productie te bereiken van tweehonderd eieren per jaar; in die tijd waren dat enorme aantallen. Kippen legden toen in het meest gunstige geval rond de honderd eieren per jaar. De pioniers kregen het fokken snel onder de knie, waarbij Aalt Jansen in 1928 een eend had gefokt die 337 eieren wist te leggen. Die eenden zorgden ervoor dat de investeringen snel werden terugverdiend. De hondenkar werd vervangen door een paard en wagen. Er werden steeds meer hokken bijgebouwd, er kwam personeel op de bedrijven en er werd geïnvesteerd in broedmachines.

Beroemde rassen

Met de komst van de Indische loopeend was in Engeland aan het eind van de 19e eeuw de eendenhouderij sterk opgekomen. Door deze loopeenden in te kruisen met diverse bekende eendenrassen ontstonden nieuwe beroemde rassen als de Buff Orpington, Welsh Harlequin, Abacot Ranger, Magpie en The Large Appleyard Duck.

Deze rassen zorgden tot de Tweede Wereldoorlog voor een belangrijk deel voor vlees- en eierproductie. Tegenwoordig worden ze vooral voor tentoonstellingen gefokt. Er is rond deze soorten een levendige cultuur ontstaan, waardoor ze op landgoederen en boerenerven nog steeds voorkomen en te bewonderen zijn.

Campbelleend

Eén eendendoort zou al de andere al gauw in de schaduw stellen, de khaki Campbelleend. Deze sterke eend, gefokt door mevrouw A. Campbell uit het Engelse Gloucestershire, is een kruising van een aantal soorten, waaronder de Indische loopeend en de Rouaaneend. Bij de legwedstrijden in Bently en Stapleford won zij in het begin van de jaren twintig alle prijzen. Naast een goede eierproductie kenmerkte het ras zich door een goed vleesgewicht en winterhardheid. Dit was de soort waar de ambitieuze eendenhouders naar op zoek waren. Deze Khaki Campbelleend zorgde ervoor dat de Nederlandse fokbedrijven internationale faam zouden verwerven. De goede legcapaciteit van deze soort werd opgevoerd door een strenge selectie en strak fokbeleid. De eenden werden individueel gehuisvest en elke dag werd geregistreerd of ze gelegd hadden. Binnen enkele jaren wist men zo soorten te fokken die gemiddeld tussen de 250 en 300 eieren legden. De khaki kleur zou dan ook snel de veelkleurigheid op de eendenbedrijven verdrijven. Vanaf dat moment domineerde de Khaki Campbelleend.

Vissers geven bedrijfstak verbazingwekkende vlucht

De voortvarende aanpak van de pioniers legde hen geen windeieren. Al snel werden zij ook producenten van uitgangsmateriaal voor andere startende eendenhouders. Dat waren vooral vissers die zagen dat de Zuiderzeevervisserij een aflopende zaak was er met het houden van eenden meer te verdienen viel dan met vissen. Nieuwe eendengebieden werden aangewezen. Tonsel werd het centrum van de eendenhouderij. In die zelfde tijd werd ook het stuifzandgebied rond de Parallelweg ingericht als eendengebied. Heimen Jansen ging zich daar vestigen, opgevolgd door zijn zoons Johan en Evert. Dit gebied bleek door zijn zandbodem zeer geschikt voor het houden van legeenden. Tussen 1930 en 1940 zuchtte Nederland onder een economische crisis die zijn weerga niet kende. Enorme werkeloosheid was het gevolg. Met de eendenhouders ging het echter goed. In 1937 toonde minister Deckers zich na een bezoek aan Tonsel voldaan over deze op industriële leest geschoeide eendenbedrijven die zich, in tegenstelling tot vrijwel alle andere takken van landbouw en veeteelt, bijna zonder overheidssteun konden handhaven.

Mammoetbedrijf

Het is moeilijk schattingen te maken van die vooroorlogse eierproductie. Het ministerie van Landbouw gaat uit van ongeveer 800.000 legeenden in de laatste jaren voor de oorlog. Vermoedelijk lag dit aantal hoger, omdat de voormalige vissers vaak een broertje dood hadden aan het betalen van belasting.

Eibert den Herder spreekt in zijn boek 'Brak Water' over miljoenen eenden die dagelijks 200.000 kilo garnalen oppeuzelen. Nu heeft Den Herder in zijn strijd tegen de afsluiting van de Zuiderzee wel vaker enigszins overdreven maar het blijft een feit dat de haven in die dagen vol lag met Bunschoters, Markers, Elburgers, Volendamers en Harderwijkers om de eendenhouders van nest te voorzien. Het bedrijf van de firma Jansen ontwikkelde zich in die jaren tot een waar mammoetbedrijf met 50.000 legeenden.

Ondernemers

Het is verbazingwekkend dat de eendenhouderij in een jaar of tien zo'n enorme vlucht kon nemen. De meeste bedrijven werden geleid door ongeschoolde vissers zonder agrarische achtergrond. Er zijn wel een aantal redenen voor dit succes aan te voeren: De Zuiderzee was brak en rijk aan nest (spiering en andere kleine visjes). De voerprijzen bleven laag en het aanbod was onbepaald. Eenden hadden t.o.v. kippen een hoge eierproductie en door de grote vraag uit Duitsland en Engeland bleven de prijzen van eieren hoog. Er was personeel beschikbaar dat tegen relatief lage lonen op de bedrijven wilde werken en het voersysteem met lange stallen en drinkgoten, ook bekend als Dutch system, bleek een ideale vorm voor het houden van legeenden. Tenslotte bleken veel vissers goede ondernemers te zijn die bereid waren risico's te nemen en hard te werken.

Net op tijd

Het was duidelijk dat Harderwijk na het verdwijnen van het Belgenkamp na de Eerste Wereldoorlog flink in economische problemen dreigde te raken. De opkomst van de eendenhouderij kwam dan ook net op tijd om het tij te keren. De jaren 1925 tot 1937 waren gouden jaren voor deze bedrijfstak en velen zouden profiteren van de sector, waarin veel werd omgezet. In de eerste plaats waren dat de vissers. De grote hoeveelheden nest die werden aangevoerd zorgden ervoor dat de vissersvloot tot de Tweede Wereldoorlog intact bleef, terwijl veel andere vissersplaatsen, na de afsluiting van de Zuiderzee, al snel terug moesten in het aantal schepen.

Goeden doen

Ook Asbestona, de kalkzandsteenfabriek en aannemers deden goede zaken, want de verdiensten werden snel geïnvesteerd in nieuwe hokken. Zo ontstonden voor die tijd grote agrarische bedrijven die aan veel mensen werk boden. Ook de middenstand kreeg er daardoor publiek bij. Waar men enkele jaren daarvoor nog elk dubbeltje moest omkeren kwamen de voormalige vissers in goeden doen, wat vooral op donderdag na de veiling van de eieren te merken was. Terwijl de mannen, onder genot van een borrel en sigaar, de handel van de dag doornamen ging moeder inkopen doen.

Teruggang

Zoals in elke tak van de economie kwam ook in de eendensector door een snelle groei de varkenscyclus op gang. Omdat de opbouw van een oorlogsindustrie Duitsland financieel had uitgeput namen onze oostburen vanaf 1937 bijna geen eendeneieren meer af; bijna alles ging vanaf dat moment naar Engeland. In ons land moesten de eieren van een stempel worden voorzien, met de vermelding dat ze tien minuten moesten worden gekookt. In 1939 werd de teruggang versterkt door de beperkte aanvoer van nest. Gedroogde garnalen, vismeel en mais dienden als vervanging, maar dat betekende een flinke verhoging van de transportkosten. Toen bleek ook dat nogal wat eendenhouders in hun enthousiasme te ver waren gesprongen. Voor er grote klappen onder de eendenbedrijven vielen begon de Tweede Wereldoorlog.

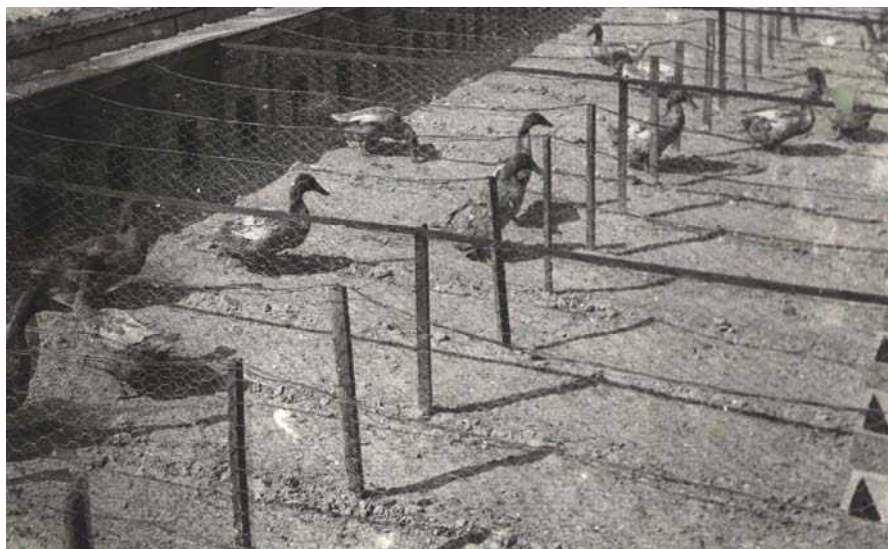
Oorlogsjaren

Na de bezetting door de Duitsers keerden de eendenhouders die waren opgeroepen voor de mobilisatie weer snel terug naar hun bedrijven. In de zomer van 1940 besloot het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening om de pluimveestapel tot op ongeveer een derde van zijn omvang terug te brengen. De toewijzing werd beperkt, waarvan vooral de grootste bedrijven de dupe werden. Uit de administratie valt op te merken dat de eendenhouders echter tot halverwege 1941 redelijk draaiden. Een verklaring daarvoor is dat eenden van vis konden leven en dus niet afhankelijk waren van de steeds schaarser wordende granen.

Onderduikers

Omdat er in de loop van de oorlog nauwelijks meer vis werd aangevoerd kwam in de loop van de jaren de eierproductie stil te liggen. De hokken boden slechts nog onderdak aan wat onderduikers. Het onkruid op de bedrijven tierde welig. Diverse eendenhouders pakten hun oude beroep van visser weer op om op die manier toch nog wat te verdienen. Er werd een regeling ingesteld waarbij alleen de erkende fokbedrijven die zich in Tonsel bevonden nog wat voer kregen. Op deze manier hoopte men de fokstammen in stand te houden, zodat de pluimvee-industrie zich na de oorlog weer zou kunnen herstellen.

* In dit artikel beschrijft Gerrit Arends de geschiedenis van de professionele eendenhouderijen in Ermelo en Harderwijk. In het volgende nummer verschijnt het tweede en laatste deel.

Van de Penningmeester

In het vorige Vittepraetje vond u de bijlage met de vraag tot betaling van de contributie voor het jaar 2011. Veel leden hebben aan deze oproep gehoor gegeven. Hierbij het verzoek aan diegenen die nog niet hebben betaald om de contributie (€ 16,00) zo snel mogelijk over te maken op de rekening van Oudheidkundige Vereniging "Herderewich". Ons rekeningnummer is P3036192 bij de ING bank.

Overigens is deze 16 euro de minimale bijdrage, meer mag!

Oudheidkundige Vereniging Herderewich is een ANBI organisatie, en dat wil zeggen dat giften aftrekbaar zijn bij de aangifte voor de inkomstenbelasting. Wilt u een goed doel steunen of een schenking doen, denk dan eens aan Herderewich. Door uw bijdrage(n) kunnen we onderzoeken financieren en publiceren over de historie van Harderwijk. Het is maar dat u het weet!

Ook oude foto's en boeken van en over Harderwijk en omgeving kunnen van nut zijn voor Herderewich. Bedenk eens, voor u iets weggooit of dit materiaal wellicht van belang is voor de historie. Foto's van voor de oorlog hebben bijna altijd historische waarde. Twijfelt u? Mail of bel dan eens met Herderewich. We komen graag bij u kijken.

De penningmeester,
Barend Kappers

Nieuwe leden

De afgelopen periode mochten we de volgende nieuwe leden verwelkomen. Alle leden ontvangen een welkomstpakket en we hopen dat het lidmaatschap aan hun verwachtingen zal voldoen. Het aantal betalende leden bedraagt inmiddels 665.

J.E. Mons	Tabaksweg 25	3848 BW Harderwijk
J.H. Foppen	Kampweg 4	3841 GJ Harderwijk
A. Uit den Bosch	Zeestraat 2	3841 JM Harderwijk
D. Hidding	Stakenbergerhout 101	3845 JE Harderwijk
L. Pater	van der Waalsstraat 2	3842 CC Harderwijk
E.R. Hoeve-Hagen	Haaksepad 22	3841 GB Harderwijk

We streven ernaar het aantal leden te laten groeien tot 750, of nog mooier het aantal jaren dat Harderwijk oud is. Dat aantal (780) willen we in het jubileumjaar 2012 bereiken. Doet u mee en maakt u iemand lid?

Uw buurman misschien, uw kinderen, die op zichzelf gaan wonen, of de neef, die net als u ook uit Harderwijk afkomstig is? Doe mee en maak iemand lid van Harderwijk en draag op die manier bij aan kennis en behoud van onze mooie stad.

Bezoek onze website
www.casaverhuurcuracao.nl
en neem vrijblijvend contact met ons op.

De Willem George Frederikkazerne

door Bert Monster

Anders dan in bijvoorbeeld Nunspeet staan de voormalige kazernegebouwen van de Willem George Frederikkazerne in Harderwijk nog fier overeind. Het voormalige onderkomen van de 4e Divisie is tegenwoordig een opleidingsplek voor de bouw en de wegenbouw.

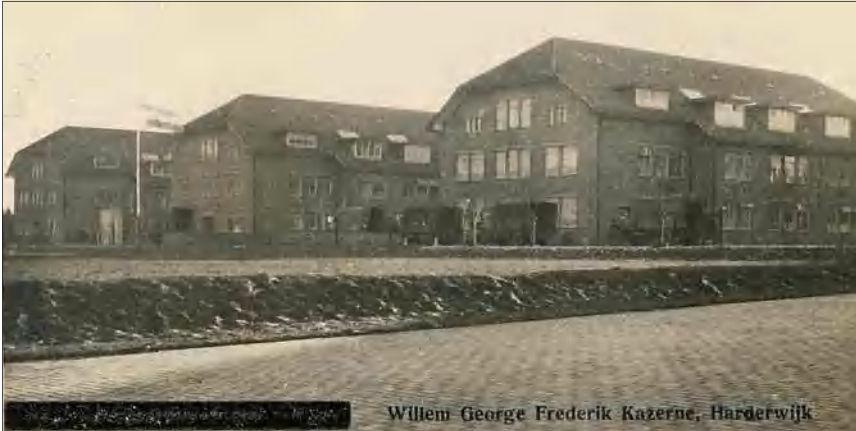
In de bossen bij Harderwijk heeft de zon op deze fraaie voorjaarsdag vrij spel. Zijn stralen beschijnen de in rode baksteen opgetrokken voormalige kazernegebouwen, die geflankeerd worden door majestueuze bomen. Bas van der Wal is een van de eerste werknemers van Bouw & Infra Park op het terrein.

„Ik herinner me nog hoe slecht het straatwerk was. Klinkers lagen schots en scheef. Ze hadden nogal te lijden gehad onder de zware legervoertuigen. Het interieur van de meeste gebouwen was ook om te huilen. Onderhoud was er jarenlang niet gepleegd. De verf bladderde van de muren en de plafonds.“

Op de achtergrond steken de armen van bouwkransen fier omhoog tegen de blauwe lucht. De zwoele wind tilt het zand op, om het even later weer tegen de aarde te werpen. „Dit is het oefenterrein voor toekomstige kraanmachinisten en bedieningspersoneel van grondverzetmachines“, zegt Van der Wal, die intussen een pad gevonden heeft dat naar het voormalige sportveld van de legerbasis leidt. Van dat voetbalveld is niets meer over. Het terrein is niet meer dan een vlakke zand, geflankeerd door bouwloodsen, waar studenten oefenen voor de bouwopleiding en voor examens.

De oude ingang is nog herkenbaar, maar niet meer in gebruik. Jammer genoeg is er geen enkel naambord te vinden dat herinnert aan de tijden van weleer. Het voormalige kazerneterrein heeft voor goed afscheid genomen van het verleden.

Een verleden dat begint in de jaren dertig van de vorige eeuw. Harderwijk laat zich er graag op voorstaan een garnizoensstad te zijn en aast op de komst van militairen binnen zijn grenzen. In de jaren dertig krijgt het zijn felbegeerde artillerieregiment. De gemeente stelt ruim 25 hectare grond ter beschikking waarop de Willem George Frederikkazerne verrijst. Op 2 november 1938 arriveren de eerste militairen met paarden en geschut uit Utrecht en Amersfoort. Wanneer in 1940 de oorlog uitbreekt, is de kazerne nog niet klaar.

De Duitsers bouwen hem af. De maneges en stallen worden garages. Na de oorlog vindt de net opgerichte 4e Divisie van het Nederlandse leger haar thuisbasis in de kazerne in Harderwijk.

In 1994 heft de legerleiding de divisie op. Het doek voor de kazerne valt. In november 1997 gaat het terrein over in handen van Bouw & Infra Park, dat de gebouwen dankzij hun monumentale status niet aantast. Kort na de sluiting van de kazerne kwamen er regelmatig oudgedienden langs om een kijkje te nemen op hun oude stek. De laatste jaren is die belangstelling sterk afgenomen. Van der Wal ligt er niet wakker van. „De herinnering aan het leger zal altijd blijven. De markante gebouwen zijn hersteld en bewaard. Dat karakter gaat nooit verloren.”

Willem George Frederik van Oranje, jongste zoon van stadhouder Willem V, werd in 1774 in Den Haag geboren. Na zijn militaire opleiding vocht hij in 1793 met het leger van de Republiek mee tegen de Fransen. Hij zou een moedig strijder zijn geweest. In 1795 zag hij zich genoodzaakt met de leden van het hof van Oranje te vluchten naar Engeland. De strijd tegen de Fransen liet hem niet los. Later vocht hij in Italië opnieuw tegen hen. Bij een van de bezoeken aan zieke militairen raakte hij mogelijk besmet met een kwaadaardige koorts waaraan hij in 1799 in de armen van zijn adjudant bezweek.

Dit artikel door Bert Monster is met toestemming overgenomen uit het Reformatorisch Dagblad waar het is verschenen in een serie artikelen over voormalige kazernegebouwen.

Samenstelling bestuur en voorzitters van werkgroepen

naam	straat	telefoon	functie
W. Goedhart	Braambergerhout 126	06-10015231	voorzitter
J.L. de Jong	Hoogstraat 5	06-21541421	secretaris
B. Kappers	Hogepad 24	42 96 03	penningmeester
T. Bakker	Hazelaarlaan 9	42 33 17	public relations
C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71	lid
M.E. van der Heijden-Staats	Bleek 16	56 35 31	lid
H. van Till	Kielmeen 11	36 39 36	lid
B. Schipper	Landweg 1	06-20194466	huismeester

Vittepraetjje

T. Bakker	Hazelaarlaan 9	42 33 17	hoofdredacteur
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	42 06 93	eindredacteur
P. Stellingwerf	Metten Gerritskamp 5	55 23 42	redacteur

Ledenadministratie

B. Kappers	Hogepad 24	42 96 03

Werkgroep Archeologie

Henk Hovenkamp		06-53352537

Werkgroep Genealogie

R. Uittien-Jacobs	J.P.Heyelaan 58	41 44 31	voorzitter

Werkgroep Kroniek van Harderwijk

T. Bakker	Hazelaarlaan 9	06-23150044

Werkgroep Open Monumentendag

C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71

Werkgroep Geveldocumentatie

R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	41 62 63	lid

Hoofdverspreider

P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35

Verspreiders

wijknaam	naam	adres	telefoon
1 = Stadsweiden 1	B. Karssen	Gruttomeen 39	42 10 73
2 = Slingerbos	C. Deitmers	Stationslaan 117-19	41 51 55
3 = Wittenhagen/Veldkamp	C.G. de Vries	Rooseveltlaan 24	42 67 32
4 = De Stad	E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	41 62 63
5 = Stadsdennen	H. Schaaf	Guido Gezellelaan 91	41 43 38
6 = Stationslaan	H. Skora	Churchilllaan 23	41 53 97
7 = Zeebuurt	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
8 = Hierden	H. Messerschmidt	Zuiderzeestraatweg 61	45 21 83
9 = Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 13	55 42 76
10 = Frankrijk	B.A.M.M.v.d.Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
11 = Drielanden	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
12 = Ceintuurbaan	P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35
13 = Stadsweiden 2	C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
14 = Binnenstad	A. Jansen	Luttekepoortstraat 186	42 50 10
15 = Friesegracht	M. van Broekhoven	Plantage 68	41 51 73

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website

www.herderewich.nl

redactieadres Vittepraetjje: redactie@herderewich.nl

Een boeiend adres

Midden Nederland
MAKELAARS

UNIVE
VERZEKERINGEN

Telefoon (0341) 41 15 41   Telefoon (0341) 41 15 44

Verkeersweg 77, 3842 LE Harderwijk